

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของภาควิชาศิลปะในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านภาพพจน์ของภาควิชา ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านการบริหารภาควิชา ด้านหลักสูตร ด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ด้านบุคลิกภาพของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษาและด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะกับนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยและเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทนี้ให้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยบทนี้ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ คือ

1. ความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการศึกษา
2. ทฤษฎีการรับรู้และการเรียนรู้
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - งานวิจัยในประเทศ
  - งานวิจัยต่างประเทศ

ก่อนที่จะกล่าวถึงการวิจัยทั้ง 3 ตอน ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอถึงบทบาทและหน้าที่ของกรมการฝึกหัดครู รวมถึงความสัมพันธ์ของวิชาศิลปศึกษากับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

กรมการฝึกหัดครู : การศึกษาเพื่อวิชาชีพครู

การจัดการเรียนการสอนของกรมการฝึกหัดครูที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2433 โดยโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก ตั้งขึ้นบริเวณโรงเรียนเลี้ยงเด็กสะพานค้ำ พระนคร "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์" ซึ่งเป็นความคิดเห็นของพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดีที่มองเห็นความสำคัญเรื่องของการศึกษาระยะนั้น ว่าการศึกษาในกรุงสยามในปัจจุบันและอนาคตก็ต้องมีครูเป็นที่ตั้ง ครูดีแล้วให้การศึกษาเล่าเรียนดีการใหญ่สำคัญของกรมศึกษาธิการก็คือ ฝึกหัดครูให้ดีเป็นทางจริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนนาน

บ้านเมืองคาเนินสู่ทางเจริญการที่จะสร้างและตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นี้เป็นแห่งแรกและเป็นความสำคัญของกรมศึกษาธิการที่จะทำการนี้ (กองบรรณาธิการ 2524 : 10) จนถึง พ.ศ. 2482 จึงตั้งเป็นกองการฝึกหัดครูและประกาศตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นในปี พ.ศ. 2497 จนถึงปัจจุบันนี้วิทยาลัยครูมีอยู่ 36 แห่ง กระจายอยู่ตามจังหวัดภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีนักศึกษาในระดับต่าง ๆ 47,360 คน โครงการอบรมครูประจำการ (อคป) และการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) จำนวน 73,685 คน จำนวนครูอาจารย์ 5,633 คน (สถิติปี 2528) โดยมีหน้าที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พุทธศักราช 2518 มาตรา 5 บัญญัติว่า วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวិชาการและผลิตครูให้ถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาและวิทยฐานะของครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่บริหารการศึกษา ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและให้บริการแก่สังคม (ราชกิจจานุเบกษา 2518 : 24)

ตามแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2520 ได้จัดแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา วิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาและความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างกำลังคนระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง (PROFESSIONAL) เพื่อพัฒนาประเทศและพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ชีวิตมีค่าแก่บุคคล สังคมและประเทศชาติ (สายหยุด จาปาทอง 2529 : 34) โดยเฉพาะข้อ 19 ของแผนที่ระบุไว้ว่า รัฐเป็นผู้จัดการฝึกหัดครูทุกระดับและพึงดำเนินการผลิตครู เพื่อให้สถานศึกษาต่าง ๆ มีครูผู้สามารถให้การศึกษาค้นคว้าได้สมบูรณ์สมความมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ (วิจิตร จันทรากุล 2527 : 3) วิทยาลัยครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาศึกษาของประเทศดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ หากการปฏิบัติงานของวิทยาลัยครูมีคุณภาพสามารถทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีมีความรู้ การปรับปรุงสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติต่อไป การปรับปรุงวิทยาลัยครูให้มีคุณภาพมีความจำเป็นมากและอยู่ในระดับที่ต้องดำเนินการโดยรีบด่วน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกรมการฝึกหัดครู 2529 : 1-2)

ศิลปศึกษากับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

วิทยาลัยครูมีโครงการผลิตครูหลายสาขาวิชา เพื่อสนองความต้องการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งแต่ละสาขาวิชาก็มีลักษณะ เฉพาะแตกต่างกันออกไป สำหรับโครงการผลิตครูสาขาศิลปศึกษานั้น มุ่งเน้นให้ผู้จบการศึกษาจากสาขานี้ไปเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และ เจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานด้านศิลปศึกษา เพื่อนำประสบการณ์ไปสอนในระดับโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ รวมทั้งให้ครูศิลปศึกษา เป็นผู้ถ่ายทอด แนะนำ และสร้างความผูกพันต่อเนื่องของศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทย (สภาการฝึกหัดครู 2525 : 131) วิทยาลัยครูเปิดสอนวิชาเอกศิลปศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง เป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยครูเพชรบุรี และวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พุทธศักราช 2518 ต่อมาได้เปิดสอนวิชาเอกศิลปศึกษา เพิ่มขึ้นตามความต้องการของท้องถิ่นถึงระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูต่าง ๆ อีก 16 แห่ง เปิดอบรมครูประจำการวิชาเอกศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูต่าง ๆ จำนวน 23 แห่ง ในปีการศึกษา 2526 (กรมการฝึกหัดครู 2526 : 1-23) แต่ละวิทยาลัยที่เปิดสอนต่างก็ได้พยายามผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานด้านศิลปศึกษา เพื่อที่จะได้นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับไปสอนอย่างมีประสิทธิภาพ "วิชาศิลปศึกษาจึงนับว่า เป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียนและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนในด้านอื่น ๆ คือ ทางกาย อารมณ์ สติปัญญาและสังคมด้วย" (ทิศนา แชนมณี 2522 : 1)

"ในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ กล่าวกันว่า ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้ นอกจากการจินตนาการ (Imagination) แล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สภาพแวดล้อม (Environment) มีอิทธิพลต่อการรับรู้และซึมซาบเก็บเข้าไว้ในตัวเด็กอย่าง เป็นไปโดยธรรมชาติและเป็นปรากฏการณ์ทางสุนทรียศาสตร์" (นิพนธ์ ทวีกาญจน์ 2529 : 71) "การเรียนการสอนทางศิลปศึกษา นอกจากจะต้องทำความเข้าใจกับหลักสูตร เป้าหมาย การเรียนการสอนและกิจกรรมแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับบุคลิกภาวะและความพร้อมในแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อมและสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม อันจะยังผลไปสู่การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เมื่อศิลปะเกี่ยวข้องกับการศึกษา การเรียนรู้ทางศิลปะย่อมมาไม่ขาดการเรียนรู้อย่างโดด ๆ เฉพาะตัวของศิลปะเอง แต่ศิลปศึกษาจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ

ต่าง ๆ อีกหลายประการ เช่น จิตวิทยาทางการศึกษา สมรรถภาพครูผู้สอน ความพร้อมของนักเรียน การเรียนการสอน สื่อการสอนและสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้" (วีรุณ ตั้งเจริญ 2521 : 106-107) การแสดงออกทางศิลปะนั้น ประสบการณ์นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก เพราะประสบการณ์จะช่วยให้การแสดงออกเป็นไปอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมที่มีมนุษย์ เป็นผู้สร้างขึ้น การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์มาก ได้รู้มากและเห็นมาก ก็ย่อมเปิดโอกาสให้เขามีความคิดมากตามมาด้วย ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมทั้งในแง่รูปแบบและความคิดย่อมเป็นความพร้อมที่จะมีความหมายต่อการเรียนรู้และแสดงออกทางศิลปะ

"การที่จะจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้รับคุณค่าตามเป้าหมายได้นั้น สภาพแวดล้อมในการเรียนนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญด้วย เพราะสภาพแวดล้อมที่ดีจะมีสภาพเป็นแรงผลักดัน หรือกระตุ้นให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมทางศิลปศึกษาในที่นี้มีความหมายรวมถึง สภาพห้องเรียนที่ดีมีโต๊ะทำงานได้สะดวก ห้องกว้างขวางพอสมควร ห้องเรียนเป็นสัดส่วน นอกจากนั้นรวมไปถึงการสร้างบรรยากาศที่ดี เช่น ความเป็นกันเองของครู การให้กำลังใจที่ดี การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ห้องเรียนที่มีเสรีภาพ เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีเช่นนี้จะช่วยสร้างเสริมการเรียนรู้ได้อย่างดี" (วีรุณ ตั้งเจริญ 2521 : 111)

เพื่อให้การวิจัยนี้ต่อเนื่องกัน ผู้วิจัยขอเสนอการวิจัย 3 ตอน ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น คือ

1. ความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Educational Environment)

สภาพแวดล้อมทางการศึกษา มีความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอน สถาบัน เพื่อใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และสนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้เพียงพอ การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ การเรียนรู้จึงมีบทบาทเป็นแกนกลางในจิตวิทยาทุกแขนงซึ่งย่อมรวมถึง จิตวิทยาสภาพแวดล้อมด้วย ดังที่ ละ เอียด ลิมอักษร (2519 : 23-28) ได้กล่าวว่า "สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือชีวิตจิตใจของเด็ก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวเด็กที่เรียกว่า การเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นประโยชน์

ทางการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องที่ยังทำได้ เพราะโดยปกติตามธรรมชาติ เด็กจะเจริญเติบโตงอกงาม และเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและทุกสถานที่ จึงเป็นความจริงเป็นที่ครูจะต้องตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของเด็กของคน อันนั้นที่จะจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดคุณค่าทางการศึกษาแก่เด็ก และใช้ประโยชน์ของสภาพแวดล้อมให้ผลดีแก่เด็กให้มากที่สุด โดยเฉพาะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ เพื่อช่วยให้เด็กมีประสบการณ์และมีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ"

คำว่า "สภาพแวดล้อม" หรือ "สิ่งแวดล้อม" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Environment" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวว่า "ของต่าง ๆ อันมีลักษณะตามธรรมชาติ เพื่อแผ้วระวังรักษาอยู่โดยรอบตัวมนุษย์" และมีความหมายถึง "มนุษย์และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดเองโดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมถึง ระบบสังคมและวัฒนธรรม" (คณียศศรีลัมภ์ 2525 : 36) เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2524 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สภาพแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่มักมีลักษณะเป็นกายภาพ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ พืชและสัตว์ ฯลฯ แต่ในปัจจุบันแนวความคิดได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางขึ้น ว่าหมายถึงมนุษย์และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมถึงระบบสังคมและวัฒนธรรมด้วย" นอกจากนี้ บรรยงค์ โคจจินดา (2519 : 3) ยังได้ให้ความหมายว่า "อาจหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ล้อมรอบสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอนุภูมิภาคนี้ ความร้อน ความชื้น ฯลฯ หรือสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (Biotic Environment) คือ สิ่งมีชีวิตด้วยกันก็ตาม สภาพแวดล้อมย่อมมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตในบริเวณหนึ่ง ๆ จึงทำให้มีผู้นิยามคำว่า "สภาพแวดล้อม" หมายถึง ปัจจัยและตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำให้สภาพการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต้องแปรเปลี่ยนไป"

มีงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมในประเทศไทยหลายเรื่อง และได้มีการให้ความหมายของคำว่า สภาพแวดล้อมไว้มากมาย อย่างเช่น บันทิตจุลาลัย (2519 : 3) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมว่าหมายถึง "ผลรวมของปรากฏการณ์ทั้งหลายอันเกิดอยู่โดยรอบ และมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต" วิไลเจิด ทวีสิน (2524 : 1-2) กล่าวว่าอาจหมายถึง "สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ หรือสภาพที่เกิดขึ้น

กับตัวมนุษย์มีทั้งสภาพแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้าง หรือกำหนดขึ้น (Cultural Environment)" และเนื่องมาจาก บัญญัติ (2526 : 2) ได้ให้ความหมายว่า "สิ่งทั้งปวงที่ปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยรอบสิ่งมีชีวิตและมีความสัมพันธ์ต่อความเป็นอยู่ของสิ่งนั้น" การศึกษาการทำความเข้าใจเรื่องสภาพแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับในยุคปัจจุบัน เพราะถ้าขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถ่องแท้ในเรื่องนี้ จะมีผลกระทบต่อที่ตามมา ที่ก่อให้เกิดผลเสียแก่มวลมนุษย์อย่างมาก

สิ่งแวดล้อมของมนุษย์คือ สิ่งที่มีอยู่รอบ ๆ หรือสภาพที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ มนุษย์และสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายมีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดสิ่งมีชีวิต ซึ่งนับเป็นผลโดยตรงของสิ่งแวดล้อมและในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะของการดำรงชีวิตและคุณภาพของชีวิตอีกด้วย สิ่งแวดล้อมที่ต่างกันทำให้เกิดลักษณะของการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในส่วนต่าง ๆ ของโลกแตกต่างกันไป สิ่งแวดล้อมที่ดีคือ สิ่งแวดล้อมที่ทำให้สิ่งมีชีวิตมีสุขภาพทางกายภาพและสุขภาพจิตใจสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ดีของมนุษย์คือ สิ่งแวดล้อมที่ทำให้มนุษย์มีสุขภาพแข็งแรง มีร่างกายคล่องแคล่วว่องไวและในขณะเดียวกันยังมีผลทางด้านจิตใจ ทำให้มนุษย์มีจิตใจร่าเริง แจ่มใส มั่นคง ไม่มีความวิตกกังวล ทำให้คุณภาพชีวิตดีมีความหวัง สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดผลตรงกันข้ามคือ ทำให้มนุษย์มีสุขภาพทางร่างกายเลวลง เกิดความเจ็บป่วย ไม่มีเรี่ยวแรง เกิดความไม่พึงพอใจ หมดหวัง จิตใจเศร้าหมอง เกิดความหวาดหวั่นวิตกกังวล หรือไม่มีความมั่นคงปลอดภัย เรียกว่า สิ่งแวดล้อมเป็นพิษหรือมลภาวะ

สิ่งแวดล้อมของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

ก. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ รวมทั้งทิวทัศน์ต่าง ๆ ลักษณะภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศและแร่ธาตุ เป็นต้น

ข. สิ่งแวดล้อมทางชีวภาคหรือภูมิศาสตร์ (Bio-geographical

Environment) ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า มนุษย์ด้วยกันเองและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ บางชนิดเป็นทรัพยากรหมดสภาพ คือใช้แล้วอาจหมดไป เช่น แร่ธาตุต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรฟื้นฟูสภาพ คือ เมื่อใช้แล้วจะไม่หมดไป เพราะมนุษย์ยังสามารถทำให้ปริมาณเพิ่มขึ้นได้อีก เช่น ป่าไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำและทรัพยากรบางชนิดจะมีให้มนุษย์ใช้ได้ตลอดไป ได้แก่ อากาศ น้ำ ดิน เพียงแต่ถ้ามนุษย์รู้จักรักษา รู้จักวิธีใช้ ไม่ทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพลง มนุษย์ไม่สามารถจะใช้ประโยชน์ได้

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้าง หรือกำหนดขึ้น (Cultural Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติและศิลปกรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและความเจริญทางด้านวิทยาการต่าง ๆ ด้วย

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้าง หรือกำหนดขึ้นนี้ ถ้าเป็นสิ่งที่ดีก็จะช่วยให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น ทำให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย เกิดความสะอาด สบายและความปลอดภัยในการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมนอกจากจะมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์เป็นอย่างมาก แล้วยังมีผลทางด้านจิตใจ มนุษย์ไม่ใช้เครื่องจักร ซึ่งมีส่วนประกอบทางกายภาพเท่านั้น แต่มนุษย์ยังต้องการความสุขทางด้านจิตใจ ซึ่งต้องอาศัยความงามของศิลปกรรมและธรรมชาติประกอบกัน ดังนั้นการรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นในการทำให้มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ เมื่อใดก็ตามที่สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ มนุษย์ก็ต้องถูกกระทบกระเทือนไปด้วยโดยตรง มากหรือน้อยแตกต่างกันตามสถานการณ์ ทุกวันนี้มนุษย์จึงถึงจุดที่จะต้องยั้งคิดแล้วว่า เราไม่อาจปล่อยปละละเลยได้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นไปตามยถากรรม เราคงต้องทำอะไรสักอย่างหนึ่งที่จะรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดีเอาไว้ให้ได้ เราต้องเผชิญหน้าและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอย่างเอาจริงเอาจัง เพื่อประโยชน์สุขของเราเองและลูกหลานในอนาคต

ฉะนั้น เรื่องสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมจึงเป็นความจำเป็นที่การศึกษาต้องเข้ามามีบทบาทที่จะช่วยสร้างความตระหนัก ความเข้าใจและสามารถในการหาทางแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพราะการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและ

เจตคติของคนได้อย่างดี เพื่อให้การศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมได้มีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้แยกการศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมออกเป็น 2 ประเด็น เพราะต่างก็มี มุ่งหมายของการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป คือ

1. การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมศึกษา
(Environment Education)

2. สภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Educational Environment)

งานวิจัยเล่มนี้มุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมทางการศึกษา โดยเฉพาะและก่อนที่จะเริ่มทำการศึกษาเฉพาะเรื่อง จะขอชี้แนวทางที่แสดงถึงความแตกต่างกันของทั้ง 2 ประเด็นนี้ คือ

1. การศึกษาที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อมศึกษา

(Environmental Education) โดยทั่วไปหมายถึง "ขบวนการที่พยายามรวบรวม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์และสิ่ง ที่มนุษย์สร้างขึ้นรอบด้าน รวมถึงการเติบโตของประชากร มลภาวะ ความคิด การ สูญสลาย การอนุรักษ์ เทคโนโลยี สภาพการเมืองและชนบท ตลอดจนการวางแผน ทั้งหมดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ของมนุษย์ นอกจากนั้นยังเป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีอิทธิพล ต่อชีวิตมนุษย์ทั้งด้านสติปัญญา สุขภาพทางกายการอยู่อาศัย การทำงานตามศักยภาพ ความเสื่อมของเมือง ความกดดันของประชากรในสังคม การศึกษาสภาพแวดล้อมของ ตนเองและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นการส่งเสริม ดูแล ชีวิตของมนุษย์ให้มีการ สืบทอดที่ยืนยาวขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น" (Hawkins and Winton 1973 : 23) นอกจากนั้นยังหมายถึง "การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้พลเมืองมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและรู้ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ตลอดจนรับรู้ถึงโอกาสที่จะต้องร่วมมือในการช่วยเหลือแก้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีส่วนเร่ง รัฐบาลให้ร่วมมือแก้ไขปัญหาดังกล่าว" (James A. Swan 1969 : 26) "เป็นกระบวนการทางการศึกษาของมนุษย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมารอบ ๆ ตัว รวมทั้งเรื่องที่มีสัมพันธ์กับประชากร การกระจายทรัพยากร การใช้ทรัพยากร ทหารที่ย่อยหรือลง การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ การขนส่ง เทคโนโลยีและการวางแผนชนบทและในเมือง อันเป็นเหตุให้ เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ตามมาภายหลัง" (Eric Science 1971 : 5)

เทอด พุมผลึก (2519 : 38) ได้เสนอแนะว่า "แนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากสาเหตุที่เกิดขึ้นทางด้านนักการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อว่าจะทำได้โดยการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความสำนึก (Awareness) และรับผิดชอบในสิ่งที่จะเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นมาในชีวิตของเขา ซึ่งเรียกโครงการสอนการเรียนรู้และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างนี้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education)"

วิจิตร คงพล (2519 : 49) ได้กล่าวว่า "ถึงแม้กระบวนการทางการศึกษาเพียงอย่างเดียวจะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทั้งหมด แต่การศึกษาก็เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ความรู้ ความเข้าใจและความสำนึกต่อปัญหานี้" ดังนั้นการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมย่อมจะส่งผลกระทบต่อคนลดและเลิกกระทำการที่เพิ่มหรือก่อปัญหา และหันมากระทำการที่จะช่วยลดหรือแก้ปัญหาได้ ประเทศต่าง ๆ ทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาทั้งหลาย จึงได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมศึกษากันมาากันในปัจจุบัน

ในปัจจุบันรัฐบาลจึงมีนโยบายที่จะขยายการศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่ประชาชนให้มากที่สุด ทั้งการศึกษานอกระบบโรงเรียน และในระบบโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจนำมาสอนได้โดยสอดแทรกหรือบูรณาการเข้าไปในวิชาต่าง ๆ ได้หลายวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ แขนงต่าง ๆ ศิลปศึกษา คหกรรมศาสตร์ สังคมศึกษา ฯลฯ ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่า การปลูกฝังแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทำได้แต่เฉพาะวิทยาศาสตร์เท่านั้น

2. สภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Educational Environment) ที่จะทำการศึกษาและวิจัยนั้น หมายถึง "ขบวนการจัดการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศในด้านต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการความเจริญด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา" (Luca and Kent 1968 : 38) สภาพแวดล้อมทางการศึกษาอาจหมายถึง "วัตถุประสงค์ของ เช่น อาคารเรียน ห้องสมุด ห้องเรียน บริเวณสถานที่ในโรงเรียน ห้องน้ำ สนามเด็กเล่น น้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ห้องวิทยาศาสตร์ ฯลฯ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอนและการให้ความสะดวกแก่ครูและนักเรียนเพื่อสนองการเรียนการสอนให้ได้เต็มที่" (นที เงินประยูร 2524 : 14) นอกจากนั้นอาจหมายถึง "ภาวะการทำ

งานที่จะเอื้ออำนวยให้ครูสามารถพัฒนาอาชีพครูและเพิ่มสมรรถภาพการทำงานแก่ครูมากขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องเข้าใจว่า สภาพแวดล้อมของครูมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนการสอนของครู ซึ่งเท่ากับเป็นการสนับสนุนกิจการของสถาบันการศึกษาและรวมถึงการบริหารอีกด้วย การที่จะพัฒนาสภาพแวดล้อมให้กับครูจึงเป็นหน้าที่อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องตรวจสอบและพัฒนาอยู่เสมอ" (เมธี ปิณฑานนท์ 2524 : 46)

สภาพแวดล้อมทางการศึกษา เรียงจากไกลตัวมาถึงใกล้ตัวมีดังนี้

1. ประเทศและชุมชน ส่วนประกอบและค่านิยมของชุมชน
2. สภาพของโรงเรียน เช่น เป็นโรงเรียนในนครหลวงหรือภูมิภาค วัฒนธรรมของโรงเรียน
3. ลักษณะของโรงเรียนหรือห้องเรียน เช่น ขนาดของโรงเรียน เพศ จำนวน อายุของนักเรียน เพศ จำนวน อายุของครู ลักษณะทางวัตถุ เช่น แบบของตึกเรียน
4. การจัดโรงเรียนหรือห้องเรียน เช่น ระบบบริหาร การแบ่งงาน การสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน ระหว่างนักเรียน อิทธิพลของเพื่อน ฯลฯ
5. ลักษณะส่วนตัวของครุรวมทั้งที่เกี่ยวกับการสอน เช่น บุคลิกภาพ ปรัชญาชีวิต เจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น ศาสนา สังคม ฯลฯ
6. เจตคติของครูที่ต่อนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งรวมทั้งเป้าประสงค์ของการศึกษามโนภาพเกี่ยวกับบทบาทของครู และบทบาทของนักเรียน เจตคติต่อการสอน การยอมรับหรือทอดทิ้งไม่ใส่ใจนักเรียน
7. พฤติกรรมของครู รวมทั้งการฝึกหัดสอน วิธีสอน กลวิธีการสอน เฉพาะอย่าง การสนองตอบพฤติกรรมของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีการสอน (สมจิต ธนสุภาวุจน์ 2522 : 63-64)

ผลงานวิจัยหลายเรื่องและบทความหลายเล่ม แสดงผลว่าสภาพแวดล้อมและบรรยากาศต่าง ๆ ในห้องเรียน มีผลอย่างมากต่อจิตใจและพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก สมจิต ธนสุภาวุจน์ (2522 : 63) ยังได้กล่าวอีกว่า สถาบันศึกษานับว่าเป็นสถานที่สำคัญรองลงมาจากบ้าน เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาจากบ้าน สถานที่ต่อไปที่

เด็กจะต้องพบและใช้ชีวิตอยู่เป็นเวลานานร่วมสิบปี คือ โรงเรียนเพราะเป็นสถานที่
อบรมบ่มนิสัย ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่เด็ก ดังนั้นถ้าการจัดสภาพแวดล้อมทางการ
ศึกษาเหมาะสม จะทำให้เยาวชนของชาติเป็นพลเมืองดีในอนาคตได้ สภาพแวดล้อม
ทางการศึกษาแบ่งออกได้ 5 ประการ คือ

1. สภาพของสถาบัน
2. ครู
3. เพื่อน
4. ระเบียบวินัยของสถาบัน
5. หลักสูตร

คาเพลน (Kaplan 1950 : 15) กล่าวว่า อิทธิพลของโรงเรียนที่มีต่อ
สภาพจิตของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างครูกับนักเรียนในห้องเรียน
ครูต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เด็กรู้สึกเป็นกันเองและปรับตัวเข้ากับครูได้ ซึ่งจะทำ
ให้มีเชาวน์ปัญญาดีและมีความมั่นคงทางอารมณ์

แรดเคิล (Radle 1951 : 10) กล่าวว่า ลักษณะทางด้านอาคารสถานที่
ของชั้นเรียนก็จัดอยู่ในเรื่อง สภาพแวดล้อมทางการศึกษาคือ ควรคำนึงถึง สภาพ
แวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกชั้น กล่าวคือ จัดสภาพภายในชั้นให้มีบรรยากาศ
น่าเรียน นั่งสบาย เช่น มีอาคารที่สอาด น่าสนใจ มีชั้นหนังสือและนิตยสาร มี
แจกันปักดอกไม้สีสดและจัดสิ่งอื่น ๆ ที่เหมาะสม ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน
ก็ต้องปราศจากสิ่งรบกวนชั้นเรียน เช่น เสียง กลิ่นควัน

โอเบอร์ตีฟเฟอร์ (Oberteuffer 1954 : 16) กล่าวว่า อิทธิพลของ
ชั้นเรียนก็เป็นสภาพแวดล้อมทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่นอกเหนือจากบ้าน โรงเรียน
และเพื่อนจะมีผลต่อสุขภาพจิตของเด็ก และจะมีส่วนช่วยให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสภาพ
แวดล้อมได้ดี เช่น บรรยากาศของโรงเรียนและห้องเรียน ฯลฯ

เบอร์นาร์ด (Bernard 1960 : 20) กล่าวว่า งานด้านการเรียน การ
สอนส่วนใหญ่เกิดขึ้นในโรงเรียน ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงบรรยากาศของชั้นเรียนและ
กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อสุขภาพจิตมาก เช่น นักเรียนระดับใด
ก็ต้องจัดบรรยากาศของกิจกรรมให้เหมาะสมกับชั้นนั้น ๆ เพราะงานแต่ละอย่างย่อมมี
ความเหมาะสมและแตกต่างกันสำหรับนักเรียนแต่ละคน

โรสเซนเบอร์และเบล์ดคิค (Rosenber and Bezdek 1964 : 50) ได้ทำการศึกษาผลการเรียนรู้ของนักเรียน กับบุคลิกลักษณะของครู เขาพบว่าครูที่สอนแจ่มแจ้งชัดเจน จะเกิดผลว่านักเรียนได้ความรู้เป็นข้อเท็จจริงมาก แต่ไม่มีผลให้เกิดความเข้าใจ ความเข้าใจเกิดจากความกระตือรือร้น ความเข้มแข็งและมีชีวิตชีวาของครู

นอยและฮันท์ (Noy and Hunt 1972 : 88) ทำการศึกษาตัวบุคคล สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรม โดยใช้ตัวแปรต่าง ๆ เพื่อดูผลที่ต่างกัน สำหรับตัวบุคคลที่ใช้เด็กที่ระดับความสามารถในการเกิดมโนภาพต่ำกับสูง สิ่งแวดล้อมคือวิธีสอน โดยใช้แบบให้นักเรียนเป็นค่านำกับให้ระบบเป็นค่านำ ปรากฏผลว่าแบบให้นักเรียนเป็นค่านำได้ผลดีในด้านได้ความรู้ แต่สำหรับความเข้าใจกับการสังเคราะห์แล้ว วิธีสอนทั้งสองไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เด็กที่มีระดับการเกิดมโนภาพสูงเรียนได้ดีกว่าพวกระดับการเกิดมโนภาพต่ำทุกกรณี ฉะนั้นข้อนี้เน้นให้เห็นว่า การจะพิจารณาวิธีสอนต้องพิจารณาลักษณะตัวบุคคลและพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดด้วย

ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น "สภาพแวดล้อมวิทยาลัย (College Environment) มีอิทธิพลต่อ ชีวิตความเป็นอยู่ และพัฒนาการทุกด้านของมวลสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาในสังคมวิทยาลัยนั้น เช่น นักศึกษาคนหนึ่งอาจจะเรียนไม่ได้เลยในสภาพแวดล้อมวิทยาลัยแบบหนึ่ง แต่กลับประสบผลสำเร็จในการเรียนยอดเยี่ยมและ เป็นผู้หน้าที่ดีเด่นในสภาพแวดล้อมวิทยาลัยอีกแบบหนึ่ง ดังนั้น นักอุดมศึกษาจึงได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัย เพราะความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยช่วยทำให้นักอุดมศึกษาเข้าใจธรรมชาติของวิทยาลัยนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การบรรยายแยกประเภทและ เปรียบเทียบวิทยาลัยต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลสำคัญเพื่อวางแผนพัฒนาวิทยาลัยให้มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม เอื้ออำนวยต่อสัมฤทธิ์ผลของมวลสมาชิก และเพื่อการแนะแนวการศึกษาให้กับนิสิตนักศึกษาอีก" (วิไลวรรณ พิธยานุวัฒน์ และ สมหวัง พิธยานุวัฒน์ 2519 : 21)

แอสติน (Astin 1972 : 49) กล่าวว่า หน้าที่สำคัญของวิทยาลัยจะต้องพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ ซึ่งจะมองเห็นจากการที่นักศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อสถาบันและชื่อเสียงของสถาบันนั้น ๆ นอกจากนี้บุคลิกลักษณะของนักศึกษาก็เป็นสิ่งสำคัญที่

จะทำให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถาบัน

เพสและสเตอร์น (Pacce and Stern 1958 : 65) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมว่าเป็นสิ่งบังคับในสังคมวิทยาลัยต้องทำ เช่น กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ข้อบังคับ และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสภาพแวดล้อมที่จะเสริมแรงให้ผลิต นักศึกษาเกิดความต้องการที่จะ เสริมสร้างบุคลิกภาพได้ ดังนั้นถ้าวิทยาลัยต้องการที่จะ พัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามที่พึงปรารถนา วิทยาลัยจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้ กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตัวเองจนสุดความสามารถ เพื่อที่จะได้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

ฮาร์โรลด์ (Harold 1964 : 233 อ้างถึงใน จรูญ ถาวรจักร์ 2523 : 8) ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมว่า หมายถึง ระบบการศึกษา ระบบการปกครองและ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการพัฒนาและ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทัศนคติและความสนใจของตนเอง

แอสติน (Astin 1970 : 9) ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมวิทยาลัยว่า สภาพแวดล้อมเชิงสิ่งเร้า หมายถึง พฤติกรรม เหตุการณ์หรือคุณลักษณะใด ๆ ของ สถาบันที่สังเกตเห็นได้ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรับรู้ด้านประสาทสัมผัสของมวลสมาชิกในวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษา สภาพที่เป็นอยู่หรือสิ่งที่ เกิดขึ้นเหล่านี้สามารถจะตรวจสอบได้โดยการสังเกตอิสระ

ชานซิคเกอร์ริง และ แบลคเบิร์น (Chickering and Blackburn 1970 : 7 อ้างถึงใน ผดุง พรหมมูล 2525 : 15) สภาพแวดล้อมของสถาบันได้แก่ หลักสูตร การเรียนการสอน รวมถึงบรรยากาศทางวิชาการ ส่งผลต่อการเลือกเรียน ในสถาบันของนักศึกษา และสิ่งเหล่านี้ ยังมีผลต่อการกลมกลืนบุคลิกภาพของ นักศึกษาอีกด้วย

ผลการวิจัยของศูนย์วิจัยและพัฒนาาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยพบว่า นักศึกษาที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีสติปัญญานั้น จะชวนชวหาประสบการณ์ ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอและมักจะแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสถาบันเกี่ยวกับเรื่อง หลักสูตร บรรยากาศในการเรียนการสอน คุณภาพของผู้สอน วิธีสอนและความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน รวมทั้งการบริหารงานของสถาบัน (Heist 1970 : 40 อ้างถึงใน สมบัติ วัจนะสาริกกุล 2525 : 10) การศึกษาสภาพแวดล้อมของสถาบันนั้น

นอกจากจะให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นแล้ว อาจารย์และผู้บริหารในฐานะที่เป็นสมาชิกของสถาบันที่มี คุณสมบัติเหมาะสมในการแสดงความรู้สึกและบรรยายสภาพ เกี่ยวกับสถาบันอันสังกัดตนเองอยู่ (วิไลวรรณและสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2519 : 22) ถ้าให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อสถาบัน สิ่งที่นักศึกษาจะต้องกล่าวถึงพฤติกรรมของผู้สอน หลักสูตร การเรียน กฎระเบียบ วินัยต่าง ๆ การบริการทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมนี้ทำให้เห็นถึงการจัดการเรียนการศึกษา และยังมีประโยชน์ต่อสถาบันที่จะปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ (Sanford 1972 : 18) การวัดสภาพแวดล้อมในสถาบันอุดมศึกษาวิธีหนึ่งคือ วิธีวัดภาพพจน์ของสถาบัน (The Image Approach) โดยอาศัยรายการจากประสบการณ์ของผู้อยู่ในสถาบันนั้น คือ คณาจารย์ผู้บริหารและนักศึกษา (Astin 1968 : 2)

องค์ประกอบของการเรียนรู้ในชั้นอุดมศึกษา คือ ขนาดของสถาบัน ซึ่งได้แก่ อาคาร สถานที่ บริเวณ จำนวนนักศึกษา คณาจารย์ ปรัชญาการศึกษา ประสิทธิภาพของคณาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โครงสร้างการบริหารและโครงสร้างสังคมการบริหารบุคลากร การให้บริการแนะแนว เพื่อช่วยนักศึกษาแก้ไขปัญหา อาคาร สถานที่ หลักสูตรและหลักสูตรพิเศษและแหล่งเงินทุน (Mayhew 1966 : 211-213 อ้างถึงใน นัยนา อ้างสันติกุล 2522 : 12)

การที่จะได้มาซึ่งสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่แท้จริงของแต่ละสถาบัน จำเป็นที่จะต้องทราบถึงทัศนะของบุคคลที่เป็นสมาชิกในสถาบันนั้นและเชื่อว่าสมาชิกของสถาบันเท่านั้น เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และสามารถบรรยายสภาพแวดล้อมทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง เพื่อให้ทราบถึง สภาพแวดล้อมทางการศึกษาของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับ พัฒนาการเรียนการสอนในการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อสถาบันของตนเอง สมบัติ วิจารณ์สาริกกุล (2524 : 5) ได้เสนอแนะว่า เนื่องจากผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่วางนโยบาย และควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของสถาบัน ส่วนอาจารย์เป็นบุคคลฝ่ายปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในสถาบันอุดมศึกษาเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ แม็คเคลอ (Mc Keough 1957 : 65) เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ส่วนนักศึกษานั้น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในสถาบันและมีจำนวนมากว่าบุคคลฝ่ายอื่น ผู้บริหารจึงควรให้ความสนใจต่อนักศึกษาในเรื่องความต้องการ

ในการศึกษา ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานและการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ที่มีผลต่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ตลอดจนการให้บริการต่าง ๆ จากสถาบัน เพื่อนำมา เป็นข้อมูลในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลและ เกิดพัฒนาการยิ่งขึ้นในตัวผู้เรียน

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นักศึกษาได้รับจากสถาบันจะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของ นักศึกษามาก เพราะฉะนั้น แนวทางในวิถีการดำเนินชีวิตต่อไป สถาบันจึงควรถือเป็น หน้าที่ที่จะจัดการศึกษาเพื่อวางแนวทางในวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมให้กับนักศึกษา ซึ่ง การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้บรรลุเป้าหมายนั้น จะต้องจัดสภาพแวดล้อมใน สถาบันให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย เพราะองค์ประกอบที่สำคัญที่มีผลต่อ การเรียน นอกจากสติปัญญาแล้วยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ความคิดเห็นของผู้เรียน ต่อวิชาการและต่อสถาบัน ตลอดจนการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรภายในสถาบันนั้น ๆ

ไชน (Chein 1954 : 115-137) ได้พยายามเน้นให้เห็นถึงความสำคัญ ของโอกาสที่สภาพแวดล้อมที่อยู่ต่อการเกิดพฤติกรรม โอกาสเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมขึ้นได้ อาจเป็นสิ่งเร้าอย่างง่าย ๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมอาจก่อให้เกิด การตอบสนอง เป้าหมาย เกิดความพึงพอใจ หรือว่าอาจก่อให้เกิดอุปสรรคต่อ เป้าหมาย เกิดความไม่พอใจ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้านี้ ส่งเสริม หรือขัดขวางพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น โอกาสของสภาพแวดล้อมมีอยู่เสมอทั้งที่ส่งเสริมและ ที่ขัดขวาง ไม่ว่าเราจะรู้หรือไม่รู้ว่ามีก็ตาม ส่วนแกริสัน (Garison 1954 : 14) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ยอมรับว่า การจัดบรรยากาศสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สามารถจัดสิ่งรบกวนและอุปสรรค ทำให้การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้มากันเป็นเวลานานและอย่าง ต่อเนื่องในต่างประเทศ เพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญ ส่วนในประเทศไทยก็ได้มีการ เริ่มศึกษาค้นคว้ากันมาไม่นานนัก โดยมีศาสตราจารย์ ดร. สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ เป็นผู้ ริเริ่มการวิจัย โดยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการท้าวิจัยของนิสิตปริญญาโทมหาบัณฑิต เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นยังมีผู้ท้าวิจัยในเรื่อง สภาพแวดล้อมที่มุ่ง ศึกษาทั้งในระดับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครูและวิทยาลัยเอกชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการท้าวิจัยครั้งนี้ ผู้ท้าวิจัยพบว่ามิจานวิจัยต่าง ๆ ทั้งของต่างประเทศ

และของประเทศไทยที่มีคุณค่าควรที่จะนำมาเป็นแนวคิดสำหรับประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา โดยจะกล่าวถึงในบทงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การรับรู้ (Perception) และการเรียนรู้ (Learning)

2.1 การรับรู้ (Perception)

ถ้าเราลองสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราอยู่ในขณะนี้ เราคงหนีไม่พ้นที่จะเผชิญกับบุคคล สัตว์ สิ่งของ กิจกรรมอันเกิดจากสิ่งเหล่านี้ ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ และรวมไปถึงสิ่งที่ไม่มีความหมาย เช่น คำพูด ภาษา หลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราทุกคนจะต้องเข้าเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าเวลาใดเวลาหนึ่งหรือตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะมนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและทำปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมอยู่เป็นประจำ และการที่เราสามารถทำปฏิกิริยาได้ก็เพราะเรารับสัมผัสได้ ดังนั้นความสามารถในการรับสัมผัสจึงเท่ากับเป็นประตูแรกที่พาให้มนุษย์ได้เรียนรู้จักสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา และเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและนำเอาสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างราบรื่น

เมื่อคนเราถูกเร้าด้วยสิ่งแวดล้อม เขาจะเกิดความรู้สึกจากการสัมผัสโดยอวัยวะสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งในจำนวนอวัยวะสัมผัส 7 อย่างของเขา แต่ความรู้เช่นนั้นมักไม่มีความหมายในตัวของมันเอง ผู้รับสัมผัสจะต้องแปลความหมายดังกล่าวเรียกว่า "การรับรู้" (Perception) (จาเนียร์ ช่วงโชติ และคณะ 2519 : 2) บุคคลรับรู้บางสิ่งบางอย่างเท่านั้นและละเลยสิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย บุคคลที่มีประสบการณ์ในอดีตต่างกันมักมีการรับรู้ที่ไม่เหมือนกัน บุคคลเกิดการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นนิสัยที่นำไปสู่การเกิดพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้

นอกจากนี้ มนุษย์ยังต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ระบบคุณค่าที่ยึดถือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมของกลุ่มสังคม ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกและทัศนคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นของตัวเองหรือของคนอื่นก็ตาม สิ่งที่เป็นนามธรรมนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเป็นไปได้อย่างราบรื่น โดยเป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ มนุษย์ไม่มีความจำเป็นต้องเกิดการเรียนรู้ใหม่ หรือเกิดการคาดคะเนใหม่ผ่านพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นทุกครั้งที่ไป

ในแต่ละสภาพการณ์ของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ย่อมมีมิติทางด้านเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย านชีวิตประจำวันกิจกรรมต่าง ๆ มักเกิดขึ้นตามเวลา กิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสัปดาห์ เดือน ปี หรือฤดูกาล โดยทั่วไปพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้สัมพันธ์กับมิติทางด้านเวลาโดยตรงเหมือนอย่างเช่นในการวิ่งแข่งหรือในการแข่งขันอื่น ๆ ที่กำกับโดยเวลา แต่เพราะว่ามนุษย์มีการจัดสรรเวลาที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมประจำวัน พฤติกรรมของมนุษย์จึงผูกพันกับเวลาเสมอ

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนเป็นองค์ประกอบของสภาวะหรือสภาพการณ์ที่เกิดความสัมพันธ์ขึ้นระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม องค์ประกอบเหล่านี้ย่อมมีส่วนในการกำหนดสภาพทางพฤติกรรม อาจสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการเกิดพฤติกรรม (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร 2526 : 2)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพในเชิงพฤติกรรมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายดังกล่าวมาแล้วโดยเป็นไปตามความจำเป็น ความต้องการหรือเป้าหมาย สิ่งเร้าที่ตีความจะมีความแปรผันและเต็มไปด้วยความหมาย คุณสมบัติของสภาพแวดล้อมในฐานะที่เป็นสิ่งเร้ามีผลกระทบต่อความรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ การจำ การคิด ความรู้สึกและต่อพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาทางบุคลิกภาพและทางสังคม

เคิร์ค เลวิน (Kurt Lewin) ได้เสนอว่าพฤติกรรมมนุษย์นั้นเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลภายในตัวบุคคลกับอิทธิพลภายนอกที่แต่ละบุคคลรับรู้ด้วย บุคคลจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไรและเมื่อไร จึงไม่ได้ถูกกำหนดโดยความต้องการของมนุษย์ หรือโดยสิ่งเร้าภายนอกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ถูกกำหนดโดยอิทธิพลมากมายทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกที่สัมพันธ์กันตามที่เป็นประสบการณ์ของบุคคล ทฤษฎีสนามของเลวิน (Lewin's Field Theory) จึงได้เสนอสูตรในการศึกษาพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับขอบเขตสภาพแวดล้อมที่บุคคลมีประสบการณ์ในชีวิต (life space) ของปัจเจกชนไว้ว่า

$$B = f(P, E)$$

นั่นคือ พฤติกรรม (B) ย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลต่าง ๆ ของบุคคล (P) กับของสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นรับรู้ (E) สภาพแวดล้อมนี้ จึงไม่ใช่สภาพแวดล้อมที่ปรากฏจริงและไม่ได้หมายถึงสภาพแวดล้อมกายภาพแต่อย่างใด แต่รวมไปถึงสภาพ

แวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย

สำหรับการศึกษานี้ ตัวกำหนดทางด้านมนุษย์ (P) หมายถึง อิทธิพลต่าง ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นของบุคคลเองหรือที่เกิดจาก อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมส่วนตัวกำหนดทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ (E) นั้น หมายถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อมกายภาพที่ผ่านการรับรู้หรือที่เป็น ประสบการณ์ของบุคคล ไม่ว่าจะสภาพแวดล้อมที่ปรากฏอยู่จริง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร 2526 : 7)

กระบวนการทางพฤติกรรม

ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้น เกิดกระบวนการทางพฤติกรรม ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะทางพฤติกรรม อาจจำแนกขั้นตอนของ กระบวนการทางพฤติกรรมตามลักษณะทางพฤติกรรมที่เด่นชัดและมีความเฉพาะต่อการ จำแนกออกได้เป็น 3 กระบวนการย่อยดังนี้

1. กระบวนการรับรู้ (perception) คือกระบวนการที่รับข่าวสารจาก สภาพแวดล้อม โดยผ่านทางระบบประสาทสัมผัส กระบวนการนี้จึงรวมการรู้สึก (sensation) ด้วย

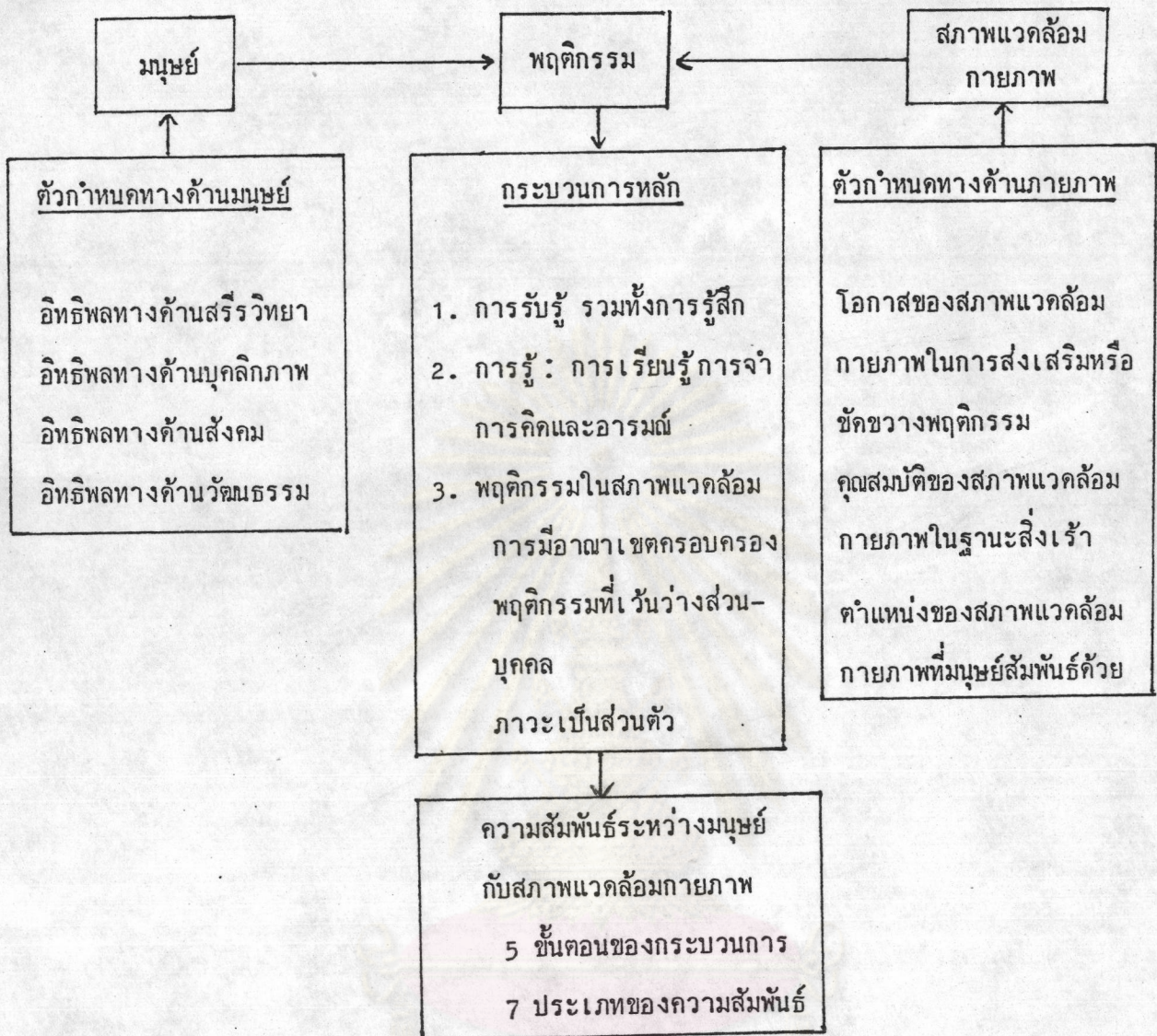
2. กระบวนการรู้ (cognition) คือ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิตที่รวมการเรียนรู้ การจำ การคิด กระบวนการทางจิตดังกล่าวย่อมรวมถึง การพัฒนาด้วย กระบวนการรู้จึงเป็นกระบวนการทางปัญญา

พร้อมกันในกระบวนการรับรู้และกระบวนการรู้ นี้ เกิดการตอบสนองทางด้านอารมณ์ เกิดกระบวนการทางด้านอารมณ์ (affection) ทั้งกระบวนการรับรู้ กระบวนการรู้และกระบวนการทางอารมณ์เป็นพฤติกรรมภายใน (covert behavior)

3. กระบวนการเกิดพฤติกรรมในบริเวณว่าง (spatial behavior) คือ กระบวนการที่บุคคลมีพฤติกรรมเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมผ่านการกระทำเป็นที่สังเกตได้จากภายนอก เป็นพฤติกรรมภายนอก (overt behavior)

มีข้อสังเกตว่ากระบวนการทางพฤติกรรมทั้ง 3 นี้แท้จริงแล้วมีความต่อเนื่อง และสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจนเป็นกระบวนการอิสระ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงโครงสร้าง และองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทาง
กายภาพพอสังเขป (วิมลลิตี หรยางกูร 2526 : 25)

บุคคลรับรู้สิ่งเร้าที่อยู่ภายนอกตัวบุคคลผ่านทางประสาทสัมผัสที่เป็นรีเซปเตอร์ (receptor) การรับรู้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมทางด้านสรีรวิทยา เช่น คนสายตาสั้น (ไม่สวมแว่น) คนตาบอด หรือคนหูหนวกย่อมมีผลกระทบต่อกรรับรู้ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการฝึกฝน สิ่งที่ได้รับเข้ามา (percept) จะผ่านกระบวนการตีความ หรือการทำความเข้าใจจากประสบการณ์ที่มีมาก่อน (apperception) การตีความนี้จึงเกี่ยวข้องกับข่าวสารต่างๆ ที่สะสมมาแต่อดีต สิ่งที่จะสมอยู่ก่อนนั้นนอกจากมาจากประสบการณ์เฉพาะบุคคลแล้ว ยังได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของสังคมด้วย ในการตีความเกิดการหาความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งที่รับเข้ามากับจินตภาพที่เกิดขึ้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพในชีวิตประจำวัน ความสำคัญคงอยู่ที่กระบวนการรู้ เป็นกระบวนการทางจิตที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม การจำ การเกิดจินตภาพและความเข้าใจความหมายของสภาพแวดล้อมในระบบนิเวศน์ ส่วนการตอบสนองสิ่งเร้าโดยตรงของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าที่ปรากฏอยู่จริง ซึ่งเป็นเรื่องของกระบวนการรับรู้มีความสำคัญรองมา ในความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงและแม้แต่ในห้องทดลองพฤติกรรม การรับรู้แต่อย่างเดียวไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่แต่ละคนเคยมีประสบการณ์มาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้สภาพแวดล้อมซึ่งมีขอบเขตทางกายภาพและเวลา การจำสภาพแวดล้อมย่อมมีบทบาทสำคัญ การรับรู้สภาพแวดล้อมจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรู้ด้วย กระบวนการรู้จึงมีความสำคัญมากในกระบวนการทางพฤติกรรม พฤติกรรมมนุษย์แยกได้เป็นพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอก พฤติกรรมภายในได้แก่ กระบวนการรับรู้ กระบวนการรู้พร้อมด้วยกระบวนการทางอารมณ์ กระบวนการเหล่านี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกับกระบวนการพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอก กระบวนการต่าง ๆ ทาหน้าที่ร่วมกันและไม่ได้แยกเป็นขั้นตอน เป็นกระบวนการอิสระ ประสบการณ์ในอดีตของบุคคลมีอิทธิพลสำคัญต่อการตีความสิ่งที่รับรู้เข้ามา และมีผลต่อพฤติกรรม ซึ่งจะเกิดการสะสมไว้ภายในสมอง เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์

โดยปกติแล้วมนุษย์ไม่ได้สนใจหรือรับรู้สภาพแวดล้อมรอบตัวไว้หมด มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั่วไปในลักษณะกลาง ๆ ต่อเมื่อเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม หรือในกรณีที่อยู่สภาพแวดล้อมใหม่ที่มีความ

ต้องการเกิดขึ้นใหม่ จะมีกระบวนการค้นหาข่าวสารและวางแผนเพื่อการกระทำอย่างชัดเจน ในกรณีดังกล่าวมนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เป็นการสอดคล้องกับความต้องการ โดยเริ่มด้วยการรับรู้สิ่งที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมในขณะนั้น

การรับรู้สภาพแวดล้อม (Environment perception)

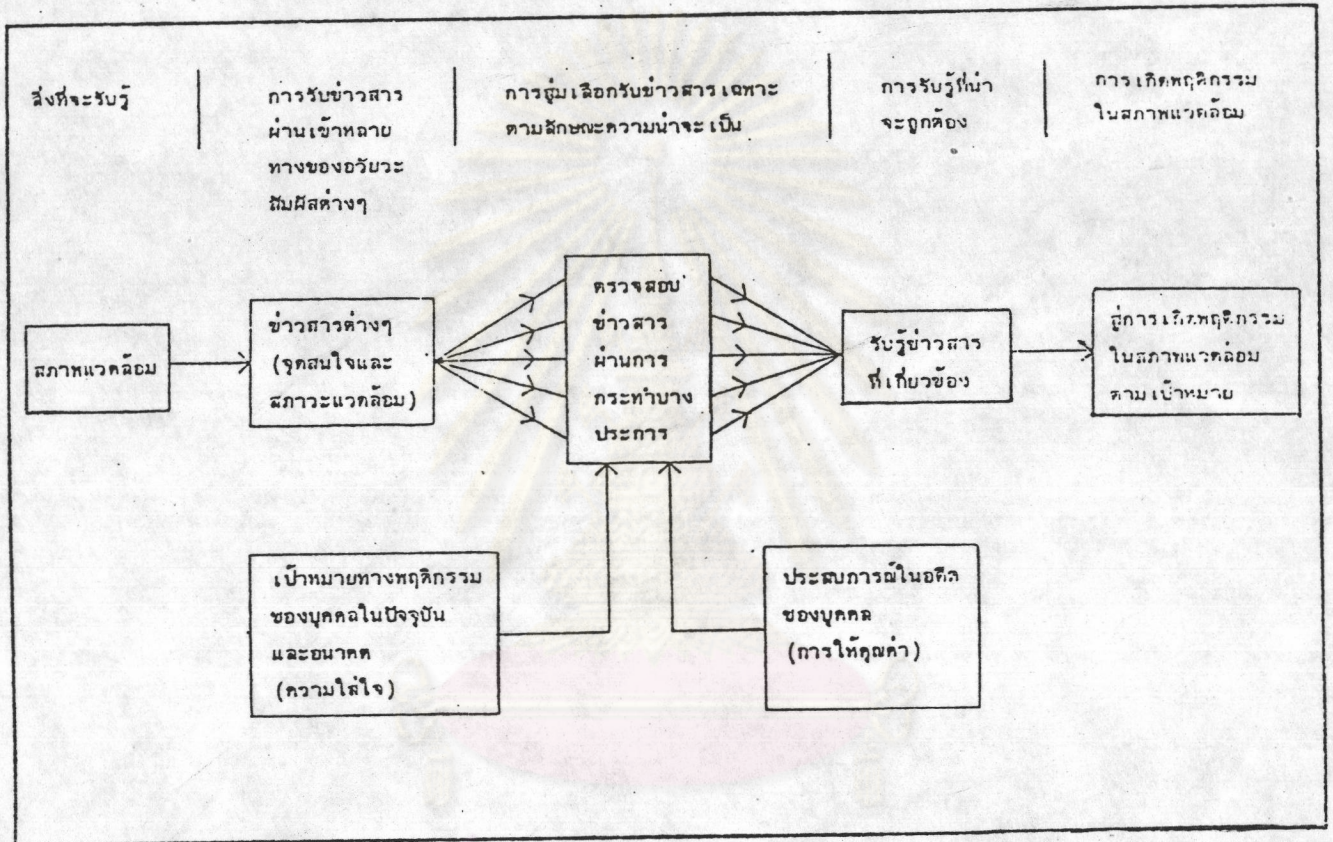
ประการที่สำคัญในการรับรู้สภาพแวดล้อม คือ บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่ไม่อาจแยกออกจากสภาพแวดล้อมในฐานะองค์ประกอบต่างหากที่อยู่ภายนอกสภาพแวดล้อมได้ นั่นคือ ไม่อาจแยกตัวเองออกจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเอง แท้จริงมนุษย์เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจแยกออกจากสภาพแวดล้อมทั้งหมดได้เช่นเดียวกัน จึงมีแต่สภาพแวดล้อมทั้งหมดที่เป็นระบบเท่านั้น ความเป็นทั้งหมดของสภาพแวดล้อมย่อมเป็นปัญหาต่อการศึกษา เพราะในการศึกษาการรับรู้จำเป็นต้องศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยพยายามแยกมนุษย์ผู้รับรู้จากส่วนของสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นจริงเป็นส่วนเดียวกันหมด จะกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบสภาพแวดล้อม บุคคลจึงรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่รวมทั้งตัวเขาเองด้วย ทั้งนี้เป็นการแตกต่างจากการรับรู้วัตถุในห้องทดลองซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า บุคคลไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมในห้องทดลอง เพราะไม่ใช่สภาพแวดล้อมที่บุคคลใช้ชีวิตในสภาพปกติ ทฤษฎีเกสตัลต์ได้ให้ความสนใจต่อกระบวนการภายในหรือกระบวนการทางจิต ซึ่งหมายความว่า อิทธิพลส่วนบุคคลของมนุษย์มีบทบาทสำคัญในกระบวนการรับรู้ และสิ่งที่รับรู้ นั้นอาจไม่สอดคล้องกับสภาพจริงตามที่ปรากฏตามธรรมชาติ และหมายความอีกด้วยว่า การรับรู้เป็นการตอบสนองที่มีลักษณะกัมมันต์ด้วยกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายในปัจจุบันหรืออนาคต และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่มีมาก่อนในอดีต สิ่งที่รับรู้จึงเป็นสิ่งที่ได้รับความหมายจาก บุคคล สภาพแวดล้อม จึงมีเนื้อหาตามความเข้าใจของบุคคลและสิ่งที่รับรู้นี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม พฤติกรรมไม่ได้เกิดจากสิ่งเร้าโดยตรง การที่นักจิตวิทยาเกสตัลต์ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสภาพแวดล้อมที่รับรู้กับสภาพแวดล้อมที่ปรากฏอยู่จริงนั้น เป็นการเน้นถึงการรับรู้ที่เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทันทีในขณะนั้น ย่อมหมายความว่า ทฤษฎีเกสตัลต์ให้ความสำคัญต่อสภาวะแวดล้อมที่อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้ได้

แม้ว่าการรับรู้สภาพแวดล้อมทั่วไปในชีวิตประจำวันจะมีความสำคัญต่อพฤติกรรมมนุษย์ในการดำรงชีวิตอย่างปกติได้ ไม่ว่าในกิจกรรมใด การรับรู้สภาพแวดล้อมย่อมมีบทบาทสำคัญเสมอ แต่ก็ปรากฏว่าการรับรู้สภาพแวดล้อมยังไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง เท่าที่ควร

การศึกษาการรับรู้สภาพแวดล้อมปัจจุบัน ได้ยึดหลักการของกระบวนการทางข่าวสาร เช่นเดียวกับการศึกษาการรับรู้วัตถุ จุดเน้นของการศึกษาการรับรู้สภาพแวดล้อมอยู่ที่ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมในฐานะที่เป็นผู้ร่วมและการรับรู้สภาพแวดล้อมนั้น ย่อมได้รับอิทธิพลของบุคคลที่รับรู้ด้วย การรับรู้จึงไม่ได้เป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมแต่อย่างใด แต่ยังคงเกิดจากความต้องการหรือเป้าหมายในปัจจุบันหรืออนาคตของบุคคล และรวมทั้งเกิดจากประสบการณ์ในอดีต กระบวนการทางจิตได้แปรเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นสภาพแวดล้อมภายในจิต ดังนั้น กระบวนการรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและอาจถือว่าการรับรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรู้

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมด้วยการกระทำ เราทำอะไร เพื่อผลอะไร ก่อนที่จะทำอะไรลงไป มีการประเมินผลที่ได้กระทำไปแล้ว เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข หรือสำหรับการกระทำต่อไป เมื่อมนุษย์สร้างความเข้าใจจากการรับรู้ต่าง ๆ ได้แล้ว มนุษย์ย่อมเก็บความเข้าใจนั้น ๆ ไว้ในระบบความจำ ถ้าคนใดมีความสามารถจำได้มาก คนนั้นก็ย่อมมีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้มาก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงกระบวนการทางข่าวสารในการรับรู้สภาพแวดล้อม
(วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร 2526 : 48)

มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนเรามีมากมายหลายประการ แต่พอสรุปได้เป็นสองประการ คือ ความต้องการหรือแรงขับ คุณค่า ความสนใจและประสบการณ์เดิม อีกประการหนึ่ง คือ บทบาท ปัจจัยและสังคมภายนอก ซึ่งได้แก่ ความยึดมั่น ความเชื่อถือ คำบอกเล่า คำแนะนำ คำสอน ที่ได้รับกันต่อ ๆ มา ทั้งหมดนี้มีอิทธิพลที่ทำให้การรับรู้ที่บุคคลมีต่อเรื่องราว เหตุการณ์ ภาวะแวดล้อมต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน

สิ่งเร้าอันเป็นต้นเหตุให้เกิดการรับรู้ที่แบ่งออกเป็นสองประเภทด้วยกัน คือ สิ่งเร้าที่มีโครงสร้างและแบบแผน การรับรู้ของบุคคลต่อสิ่งเร้าเหล่านี้ เป็นการรับรู้ตามคุณสมบัติที่เป็นจริงของสิ่งเร้านั้น ๆ ส่วนสิ่งเร้าที่ไม่มีโครงสร้างและแบบแผน หรือสิ่งเร้าที่มีลักษณะกำกวม คุณค่าเป็นสองนัยขึ้นไป คนเรามักรับรู้และตีความหมายให้กับสิ่งเร้าดังกล่าวนี้ โดยใช้ความต้องการ คุณค่า ทัศนคติ บุคลิกภาพของตนเป็นเครื่องกำหนดในการรับรู้ทุกครั้งไป

การรับรู้ของคนเราเป็นการเลือกเห็นหรือเลือกสรรสิ่งเร้า ที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของตน ความใส่ใจหรือตั้งใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ เป็นเหตุให้คนเราเกิดการรับรู้ที่ละเอียดแจ่มชัดขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยภายในตัวบุคคลและสภาวะการณ์ของคุณสมบัติของสิ่งเร้าภายนอก ก็มีอิทธิพลที่ก่อให้เกิดความใส่ใจที่มีผลต่อการรับรู้ของคนเรา

การเตรียมพร้อมในการรับรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ย่อมทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าในสิ่งที่จะเกิดขึ้น และเตรียมพร้อมสำหรับตัวเองอย่างเต็มที่ในการแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งออกมา

ความต้องการ ความรู้สึกในคุณค่า ตลอดจนบุคลิกของบุคคลย่อมมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนเราเป็นอันมากและมีผลที่ทำให้การรับรู้ของคนเราแตกต่างกันไป

กลวิธีที่ช่วยให้บุคคลระบายความในใจของตนออกมาเป็นวิธีการเพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับความต้องการ ความนึกคิด ความปรารถนาและจินตนาการของบุคคลที่แอบแฝง ซ่อนเร้นเอาไว้ให้ปรากฏออกมา ด้วยการให้บรรยายเกี่ยวกับภาพต่าง ๆ ที่มีลักษณะกำกวม มองได้หลายแง่ เพื่อที่สิ่งเหล่านี้จะได้รับการวิเคราะห์ออกมาในรูปของพฤติกรรม ความประพฤติกและบุคลิกภาพต่อไป

การรับรู้ของมนุษย์ได้เริ่มพัฒนามาแต่แรกเกิด พร้อมกับการพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ การรับรู้ในวัยเด็กนั้นยังไม่ชัดเจนละเอียดลออ ครั้นเจริญวัยขึ้นการรับรู้จึง

แจ่มชัดมากขึ้น การรับรู้จะมีไม่ได้ถ้าขาดการสัมผัส แต่ก็ไม่หมายความว่าสัมผัสแล้วจะต้องรับรู้ด้วยเสมอ มีสัมผัสอย่างเดียวโดยไม่มีกรรับรู้ก็ได้ แต่การรับรู้ต้องมีการสัมผัสด้วยเสมอ การที่คนเราจะรู้จักเกี่ยวกับโลกและสิ่งแวดล้อมได้ดีเพียงใดนั้นก็ เป็นเรื่องของ การตีความ หรือแปลความหมายของการสัมผัส ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์เดิมที่แต่ละบุคคลมีอยู่เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายถูกต้องและจำได้นาน

การศึกษาในเรื่องการรับรู้ ย่อมจะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้การรับรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และยังช่วยให้บุคคลระมัดระวังในเรื่องการรับรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจผิดพลาดไปได้ อันเป็นการช่วยให้บุคคลได้มีการปรับตัวให้เข้ากับภาวะแวดล้อมและโลกที่เขาอยู่ กับทั้งยังสามารถนำเอาสิ่งแวดล้อมมาเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้เป็นอย่างดี (จาเนียร ช่วงโชติและคณะ 2519 : 139)

การรับรู้และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ถ้าไม่มีการรับรู้ การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะคนเราไม่มีประสบการณ์เดิมอยู่เลย การเรียนรู้มีขอบเขตกว้างขวางและสลับซับซ้อนมาก ซึ่งต้องเกี่ยวพันกับกระบวนการทางจิตใจและเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบความคิด ความคิดรวบยอด ทศนคติและอื่น ๆ อีกมากมาย ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า การรับรู้ได้เข้ามาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอดและทศนคติของคนเรา อันเป็นส่วนสำคัญยิ่งประการหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ของคน

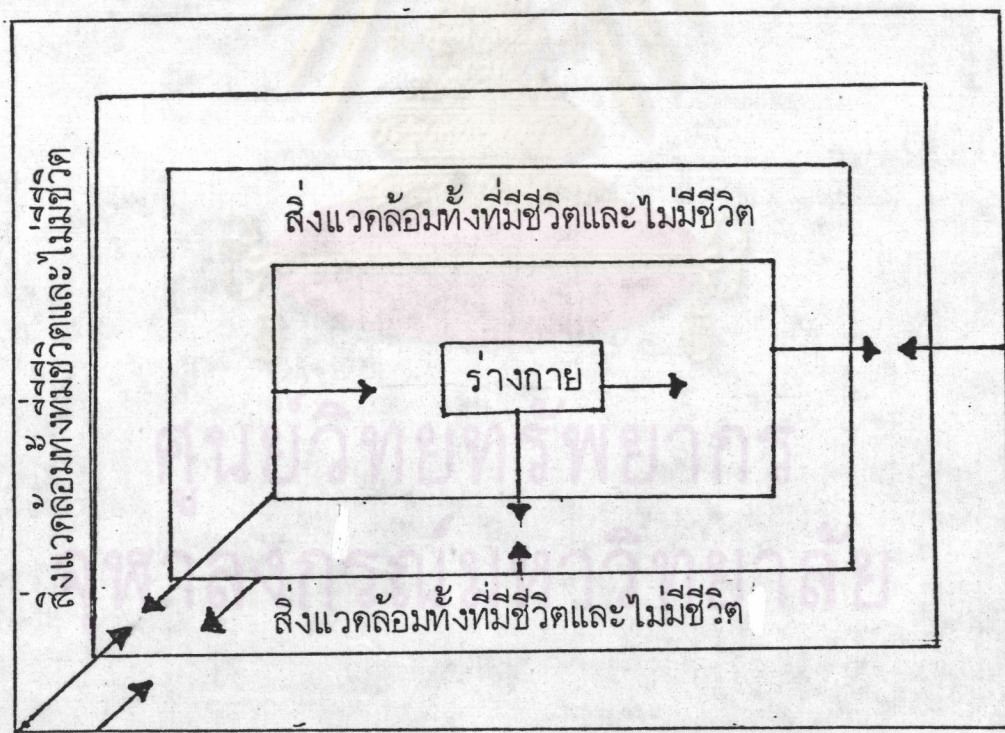
2.2 การเรียนรู้ (Learning)

ปัจจุบันนี้ นักจิตวิทยามาตรฐานกันหมดว่า การเรียนรู้ที่เป็นหัวใจของการดำรงชีวิต ทุกคนเกิดมาจะต้องเรียน...เขาจะต้องเรียนจากสิ่งแวดล้อมโดยตัวเขาเองบ้าง เขาอาจจะต้องเรียนจากบิดามารดาและญาติพี่น้องบ้าง และจากโรงเรียนอีกบ้าง พฤติกรรมเกือบทั้งหมดของมนุษย์ การเดินก็ดี การรับประทานอาหารก็ดี ความรักก็ดี ความทะเยอทะยานก็ดี ความกลัวก็ดีและอื่น ๆ อีกมากต่อมาก ล้วนแล้วแต่เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์เสาะหามาโดยการเรียนรู้ไม่แบบใดก็แบบหนึ่ง

ในเมื่อเรายอมรับในความคิดหลังว่า พฤติกรรมเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้นที่อาจจะเกิดขึ้นได้เองโดยไม่ต้องมีการเรียนรู้ ความคิดในเรื่องของการเรียนรู้จึงทวีความสำคัญมากขึ้น ๆ เป็นลำดับ ขณะนี้การศึกษาลักษณะธรรมชาติ และองค์ประกอบของการเรียนรู้มีอยู่มากมาย คำว่าการเรียนรู้มีแตกต่างกันออกไปมากมาย

แต่ก็พอจะจำแนกประเภทอย่างกว้าง ๆ ได้ออกเป็น 2 นัย กล่าวคือ ทัศนะหนึ่งนั้น มองการเรียนรู้ในรูปส่วนประกอบของชีวิตและความสำคัญ-หน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์ ของอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกาย ส่วนอีกทัศนะหนึ่งนั้น กลับมองการเรียนรู้ออกไปใน รูปของสังคมหรือถือเอาวัฒนธรรมเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองทัศนะมีความคิดร่วม ที่สำคัญยิ่งอยู่ประการหนึ่งนั่นก็คือ ทั้งสองฝ่ายอธิบายการเรียนรู้ไปในเรื่องของการปรับ ตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคำว่า การเรียนรู้ เราควรจะมองให้เห็นไป ว่า ร่างกายนั้นแวดล้อมไปด้วยสิ่งที่เราเรียกรวม ๆ ว่าสิ่งแวดล้อมและทั้งร่างกายและ สิ่งแวดล้อมนี้ต่างก็ทำทนายโต้ตอบและสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและผลที่ได้จากการนี้ คือ การ เรียนรู้ (เดวิด ฮาวานนท์ 2526 : 22)

การเรียนรู้ อาจจัดแบ่งได้เป็น 2 ทัศนะ คือ

ทัศนะแรก : การเรียนรู้คือ การเสาะหาลักษณะการตอบสนองของร่างกายให้พอเหมาะพอดีกับสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการทางร่างกาย และเพื่อการมีชีวิตรอด ร่างกายและสิ่งแวดล้อม ในสังคมปัจจุบันต่างก็ยุ่งยากสับสนอย่างมากด้วยกันทั้งคู่ การสนองความต้องการทางกาย หรือการลดความเครียดที่เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า กระบวนการแห่งการเรียนรู้นั้น ไม่ง่ายแก่การสังเกตเห็นได้ และไม่ง่ายเหมือนตัวอักษรที่บรรยายให้เห็นเป็นชั้น ๆ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมชั้นสูงสุดที่มีระยะวิวัฒนาการมานับเป็นล้านปี ความต้องการของมนุษย์นั้นจึงย่อมจะไม่เหมือนกับสัตว์เซลล์เดียว หรือสัตว์ชั้นต่ำกว่าอื่น ๆ ในห้องปฏิบัติการ

ทัศนะที่สอง การเรียนรู้คือ การให้ร่างกายได้ตอบสนองและได้แสวงหาทางตอบสนองในการปรับตัวให้เข้ากับมนุษย์อื่นที่อยู่ร่วมด้วยในสังคม

ทัศนะนี้ มองการสัมพันธ์ของร่างกายกับร่างกายด้วยกัน มากกว่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและวัตถุสิ่งของ ชีวิตก็เป็นการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องกันไปและตลอดไป นั่นเอง

และจากการเผชิญสัมพันธ์กับมวลมนุษย์ในสังคม ชีวิตหนึ่ง ๆ ก็มักจะก่อเกิดลักษณะพิเศษเฉพาะในชีวิตเพื่อการตอบสนองต่อชีวิตอื่น ๆ ขึ้น หรือจะกล่าวเสียให้เข้าใจขึ้น โดยย่อกว่า ๆ หนึ่งข้อก็ได้ว่า จากการติดต่อสัมพันธ์ในบรรดาชีวิตทั้งหลายแต่ละชีวิตก็จะพัฒนาบุคลิกภาพของชีวิตตนขึ้นมา และด้วยบุคลิกภาพหรือลักษณะประจำตัวแต่ละบุคคลนี้เอง ที่จะเป็นแม่พิมพ์ผลการตอบสนองของร่างกายในรูปต่าง ๆ ขึ้นมา

ไม่ว่าจะเป็นทัศนะแรก หรือทัศนะหลังก็ตาม การเรียนรู้อย่อมจะต้องหมายถึง การรอกงวมและการเพิ่มพูน เป็นการเพิ่มพูนการตอบสนองของร่างกายจากน้อยให้เป็นมากขึ้น และเป็นการรอกงวมของการตอบสนองของร่างกายจากที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อมีการเรียนรู้เกิดขึ้น พฤติกรรมต่าง ๆ ของร่างกายที่เคยแสดงแต่เดิมก็มีการเปลี่ยนแปลง คำนียามของคำว่า การเรียนรู้จึงอาจจะวางเสียใหม่เป็นว่า "การเรียนรู้คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของร่างกายอันมีผลจากการฝึก" (เดโช สวานานนท์ 2526 : 57)

ทฤษฎีของเปียเจต์ (Piget) เชื่อว่า คนมีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่ง
แวดล้อมจึงเกิดพฤติกรรม ฉะนั้น ก็ควรต้องมีการจัดคนกับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกัน
เข้าคู่กัน จึงจะได้ผลตามต้องการ สิ่งแวดล้อมมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรม (สมจิต
ธนาภาณุจัน 2522 : 30)

นอกจากนั้น วิมลสิทธิ หรยางกูร (2526 : 3-35) ยังกล่าวถึง
ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้รับอิทธิพลโดยตรงที่
เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะส่วนสมองของมนุษย์
มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมภายใน (covert behavior) ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก
ในการสัมผัส การรับรู้ การเรียนรู้ การคิด การตัดสินใจ การจำ รวมทั้งความคิด
เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกในการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน พฤติกรรม
ภายใน หรือพฤติกรรมทางจิตเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมภายนอก (overt
behavior) สังคมมนุษย์ย่อมต้องเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมกายภาพ พฤติกรรมทางจิตจึง
มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมกายภาพด้วยไม่มากนักน้อยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
ไม่ว่ามนุษย์จะทำอะไร ย่อมมีการรับข่าวสารการเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อม มีการ
พยายามทำความเข้าใจความหมาย เกิดการเรียนรู้และสะสมไว้ในจิต ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการทางจิตต่อไป

การเรียนรู้คือ กระบวนการ หรือวิธีการที่ทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบถาวร โดยการฝึก เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) กล่าวว่า
พฤติกรรมเป็นผลจาก บุคคลและสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาพฤติกรรม - บุคคล - สิ่ง
แวดล้อม พฤติกรรมมีความหมายถึง พฤติกรรมที่สังเกตได้ในทันทีหรือในปัจจุบันกับการ
เปลี่ยนในระยะยาวในตัวบุคคล พฤติกรรมที่สังเกตได้มีปริมาณและวัดแบบปรนัยได้ จึง
ทำให้มีการเห็นว่า พฤติกรรมที่วัดได้ในทันทีนั้นเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญมาก ทั้งใน
ทฤษฎีจิตวิทยาและการนำไปใช้ในห้องเรียน

การเรียนรู้เป็นผลจากตัวนักศึกษากับวิธีที่ครูใช้ในการเรียนการสอน
การเรียนรู้ที่ว่า สภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางสมอง
เต็มที่ อันจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างดี เพราะการเรียนรู้เกิดขึ้นในตัวบุคคล
แต่ละคนก็เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ กันด้วยวิธีต่าง ๆ กัน บรรยากาศของห้องเรียนที่เหมาะสม
จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ พื้นฐานที่จะให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้คือ การมีกิจกรรมโต้

ตอบโดยตรง การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบทางสังคมกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา (สมจิต ธนสุภาวณฺ์ 2522 : 95)

สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ดีที่สุด ก็คือสภาพแวดล้อมที่นักเรียน ครู เจ้าหน้าที่ในโรงเรียนและผู้สังเกตการณ์ทางจิตวิทยาเข้าใจตรงกัน นักเรียนก็ต้องรู้เพื่อจะเลือกได้ ครูกับเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนต้องรู้ เพื่อจะได้จัดสภาพแวดล้อมให้ผู้สังเกตการณ์ทางจิตวิทยาต้องรู้เพื่อแนะแนวทางให้รักษาสภาพแวดล้อมเดิมนั้นไว้ได้

มนุษย์อาจใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ การเรียนรู้จึงนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ การเรียนรู้จะมีประโยชน์น้อยมาก หากว่าไม่ได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง โดยประสบการณ์ที่ได้รับ

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การรับรู้และการเรียนรู้จะต้องเกี่ยวเนื่องควบคู่กันไป มีการรับรู้ก่อนแล้วจึงเกิดการเรียนรู้ หรือเพราะมีการเรียนรู้แล้วจึงทำให้การรับรู้ง่าย เร็วขึ้นและถูกต้อง เพื่อที่จะให้การรับรู้ของบุคคลมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ ขบวนการรับรู้ที่มีผลต่อการเรียนรู้นั้นจะต้อง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในประเทศไทยนั้น น่าสนใจเพราะมีลักษณะของการศึกษา ค้นคว้าที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมกว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

อรรถพร คุณพันธ์ (2521 : 63) ได้วิจัย "การสร้างแบบสำรวจจําแนกสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแบบสำรวจจําแนกสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย บรรยายภาศในการเรียนการสอน ความสัมพันธ์กับเพื่อน บรรยายภาศในการบริหารและอาคารสถานที่ จํานวนทั้งสิ้น 112 ข้อ แบบสำรวจฉบับนี้มีความตรงตามทฤษฎีเฉพาะและความตรงตามเนื้อเรื่อง โดยการตัดสินของผู้ทรงคุณวุฒิ และมีความเที่ยงแบบความคงที่ภายในเป็น 0.85

นัยนา อ่างสันติกุล (2522 : 71) ได้ศึกษา "การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย" เพื่อบ่งชี้องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรและมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 685 คน โดยใช้แบบสำรวจปลายปิด ซึ่งประกอบด้วยข้อรายการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย จำนวน 88 ข้อ ปรากฏว่าองค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิตนักศึกษาคือ บรรยากาศการเรียน พฤติกรรมของอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศการบริหารและวินัยของนิสิตนักศึกษา กีฬาและสันทนาการ บุคลิกภาพเพื่อนสนิทและบริการทางวิชาการ

นารี มิตรสัมพันธ์ดี (2522 : 91) ศึกษาวิจัย "การสำรวจสภาพแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เพื่อสำรวจสภาพแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรี 14 คณะ จำนวน 1,695 คน โดยใช้แบบสำรวจจำแนกสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย ผลการวิจัยพบว่า นิสิตรับรู้เกี่ยวกับอาคารสถานที่เด่นที่สุด นิสิตต่างคณะและต่างระดับชั้น รับรู้สภาพแวดล้อมแตกต่างกันเกิดปฏิกริยาร่วมระหว่างคณะและระดับชั้นของนิสิตต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตที่อยู่หอพักมหาวิทยาลัยรับรู้สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเพื่อนและอาคารสถานที่ ดีกว่านิสิตที่ไม่อยู่หอพักมหาวิทยาลัยอย่างมีนัยสำคัญ นิสิตหญิงรับรู้สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับความประทับใจบรรยากาศการเรียนการสอน บรรยากาศการบริหารดีกว่านิสิตชายอย่างมีนัยสำคัญ แต่นิสิตชายรับรู้สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ดีกว่านิสิตหญิง อย่างมีนัยสำคัญ

ประภาศรี สุนันบุตร (2522 : 61 - 64) ได้ศึกษาวิจัย "สภาพสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยรามคำแหงในทัศนะของนักศึกษา" เพื่อศึกษาทัศนะของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในท้องเรียน ในกลุ่มเพื่อนการบริหารและอาคารสถานที่กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาจากคณะต่าง ๆ จำนวน 1,890 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2521 ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายและหญิงมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีทัศนะต่อสภาพ

แวดล้อมในกลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารแตกต่างกัน นักศึกษาในคณะวิชาต่างกัน มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน นักศึกษาที่เข้าศึกษาในระยะเวลาต่างกันมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกันในด้านห้องเรียน กลุ่มเพื่อนและอาคารสถานที่

บุญเลิศ กลางใจ (2523 : 61) ท้าการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคเหนือ" เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคเหนือตามตัวแปร สถานที่ตั้ง อายุของวิทยาลัยและสถานภาพของผู้ตอบ โดยชักกลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วย อาจารย์และนักศึกษานักวิทยาลัยครูภาคเหนือ 8 แห่ง จำนวน 1,191 คน ด้วยแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษามีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคเหนือทั้ง 8 แห่ง ส่วนใหญ่สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยปานกลาง ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูเก่ากับวิทยาลัยครูใหม่แตกต่างกัน นอกนั้นมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

รัชณี อมรพันธ์ (2523 : 90) ท้าการวิจัยเกี่ยวกับ "การศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 8 แห่ง ตามทัศนะของอาจารย์กับนักศึกษาและนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างตามสถานภาพของวิทยาลัยครูได้แก่ ระยะเวลาที่เปิดดำเนินการและสถานที่ตั้ง โดยชักกลุ่มตัวอย่างทั้งอาจารย์และนักศึกษา จำนวน 1,456 คน โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นประเมินค่าเป็นคะแนน (Rating Scale) ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามทัศนะของอาจารย์มีคะแนนพึงประสงค์เฉลี่ยสูงสุด สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารมีคะแนนพึงประสงค์เฉลี่ยต่ำสุด สภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูบุรีรัมย์มีคะแนนพึงประสงค์เฉลี่ยสูงทุกด้านและสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูสุรินทร์ มีคะแนนพึงประสงค์เฉลี่ยต่ำทุกด้าน

จรูญ ถาวรจักร์ (2523 : 60) ท้าการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในส่วนกลาง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในส่วนกลาง 9 แห่ง ในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษามีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคกลาง ตามตัวแปร สถานที่ตั้ง อายุของวิทยาลัยและสถานภาพของผู้ตอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์และนักศึกษานักวิทยาลัยครูในภาคกลาง 9

แห่ง จำนวน 1,266 คน เป็นการวิจัยแบบสำรวจ ด้วยแบบสอบถามจำนวน 86 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูแต่ละวิทยาลัยทั้ง 9 แห่ง ส่วนใหญ่สูงกว่าค่าเฉลี่ยปานกลาง ทักษะของอาจารย์กับนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูเก่าและวิทยาลัยครูนอกเมืองแตกต่างกัน ส่วนทักษะของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูใหม่และวิทยาลัยครูในเมืองใหม่แตกต่างกัน

ชูพันธ์ สมเกื้อ (2523 : 40) ได้วิจัย "การศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคใต้" เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครู 5 ด้านเกี่ยวกับบรรยากาศการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน กิจกรรมนักศึกษา การบริหาร อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในวิทยาลัยครู 5 แห่งในภาคใต้ ตามความคิดเห็นของอาจารย์กับนักศึกษา ตามตัวแปรของอายุ ที่ตั้งของวิทยาลัย และสถานภาพของผู้ตอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์ 138 คน นักศึกษา 594 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สรุปผลการวิจัยครั้งนี้ทั้งอาจารย์และนักศึกษามีความเห็นว่าคุณค่าเฉลี่ยของสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคใต้ มีลำดับคะแนนจากสูงที่สุดไปต่ำที่สุดคือ สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ด้านการบริหารและกิจกรรมนักศึกษา ความคิดเห็นของอาจารย์กับนักศึกษานในแต่ละวิทยาลัยที่มีต่อสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ของตนเองไม่แตกต่างกัน

ผดุง พรหมมูล (2524 : 54) ศึกษา "สภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษาศาสาตร์ในทัศนะของนิสิต" เพื่อศึกษาทัศนะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางด้านวิชาการของบัณฑิตศึกษาศาสาตร์ ในด้านหลักสูตรการสอนของอาจารย์ การบริการทางวิชาการและความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับนิสิต กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาโท ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 ที่ศึกษาทางด้านการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2523 จำนวน 789 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ปรับปรุงมาจากแบบสำรวจจําแนกสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัย (CUES) และแบบสำรวจกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษา (ICA) ปรากฏผลว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 และ ปีที่ 2 มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศรีสุรางค์ บรรหาร (2524 : 262) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีผลต่อสุขภาพจิตของนักศึกษา" เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาในการปรับตัวของนักศึกษา กับบรรยากาศด้านการเรียนการสอน อาจารย์และกับเพื่อนตามตัวแปรเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและวิชาเอก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีปีสุดท้าย ของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2524 ในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 แห่ง จำนวน 678 คน เป็นชาย 368 คน และหญิง 314 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดสภาพปัญหาในการปรับตัวของนักศึกษา จำนวน 96 ข้อ ได้ผลการวิจัยออกมาว่า นักศึกษาชายและหญิงมีปัญหาในการปรับตัวโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นปัญหาด้านการปรับตัวกับเพื่อนไม่แตกต่างกัน นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ มีปัญหาในการปรับตัวโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน และนักศึกษาที่เลือกเรียนวิชาเอกต่างกันมีปัญหาในการปรับตัว โดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สงวน สหวงษ์ (2525 : 68) ได้ทำการศึกษาวิจัย "สภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เข้าอบรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านการบริหารวิชาการ หลักสูตร การเรียนการสอน การบริการทางวิชาการและด้านความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับผู้เข้าอบรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการที่เข้ารับการอบรมในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2524 จำนวน 500 คน โดยใช้แบบสอบถามประมาณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรม ผลปรากฏว่า ผู้เข้าอบรมมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้เข้าอบรมชายและหญิงมีทัศนคติต่อ สภาพแวดล้อมทางวิชาการโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและมีทัศนคติแตกต่างกันในด้านการเรียนการสอน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมบัติ วัจนะสาริกากุล (2524 : 123) ศึกษาวิจัย "สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามทัศนะของนักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร" เพื่อศึกษาทัศนะของนักศึกษา อาจารย์และผู้บริหารที่มีต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในด้านการเรียนการสอน การบริหารงาน การให้บริการนักศึกษา การจัดกิจกรรมนักศึกษา สังคมกลุ่มเพื่อน อาคารสถานที่และการจัดการศึกษาเพื่อสนองความมุ่งหวังของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 อาจารย์และผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2523 จำนวน 773 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 68 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธีรวัฒน์ นิจนตร (2526 : 6) ทำการวิจัย "สภาพเชิงจิต - สังคม ในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร" โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความเกี่ยวพันระหว่างสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนกับสุขภาพจิตทั้งด้านของนักเรียนวัยรุ่น ซึ่งประกอบด้วยอาการทางกาย มโนภาพแห่งตน ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล ความก้าวร้าว สำหรับสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (ความแออัดของสถานศึกษา) และสภาพแวดล้อมทางจิตและสังคม สามด้าน คือ ความรู้สึกแออัดต่อสถานศึกษา ความแน่นแค้นทางจิตใจในโรงเรียนและบรรยากาศในชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักเรียนวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 5 และเทียบเท่าในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,122 คน โดยใช้แบบสอบถาม 7 แบบ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตทั้งด้านของวัยรุ่นมากที่สุดคือ การรับรู้สภาพแวดล้อมในโรงเรียนทั้งสามด้าน โดยเฉพาะบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในชั้นเรียน ความรู้สึกแน่นแค้นทางจิตและความรู้สึกแออัด

รังสรรค์ หันสนธิยะ (2526 : 107) ได้ศึกษา "สภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูนครราชสีมาในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา" โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูนครราชสีมา ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้าน

การเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร 72 คน อาจารย์ 79 คน และ นักศึกษา 341 คน โดยใช้แบบสำรวจกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 60 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครู นครราชสีมาในด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้บริหารกับนักศึกษา และอาจารย์กับนักศึกษามีทัศนคติแตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารกับอาจารย์มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่และด้านการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

มันเกียรติ โภคสนิวัตินงษ์ (2526 : 119) ท้าการวิจัย "สภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตก ในทัศนคติของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา" เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตกสี่ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร ด้านกลุ่มเพื่อน และด้านอาคารสถานที่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2524 จำนวน 1,167 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตกอยู่ในระดับปานกลางและมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วาสนา พิทักษ์สาลี (2527 : 70-71) ได้ศึกษา "ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของนักเรียน สภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมทางบ้านกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา" เพื่อหาความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างลักษณะของนักเรียน สภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมทางบ้านกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและสร้างสมการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 906 คน โดยใช้แบบสำรวจและแบบสอบถามรวมทั้งสิ้น 8 ชนิด ผลการวิจัยพบว่า ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านลักษณะของนักเรียน สภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมทางบ้าน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกกลุ่มวิชาของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์และคณะ (2527 : 122) ท้าการวิจัย

"การศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย" โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย 7 แห่ง กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตนักศึกษา ระดับปริญญาตรีจำนวน 4,705 คน โดยใช้แบบสำรวจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นวัดสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย ตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วยสภาพแวดล้อม 5 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับความประทับใจมหาวิทยาลัย บรรยากาศการเรียนการสอน ความสัมพันธ์กับเพื่อน บรรยากาศในการบริหารและอาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคมีสภาพแวดล้อมดีกว่ามหาวิทยาลัยส่วนกลาง คะแนนสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกลุ่มตัวอย่าง นิสิตมหาวิทยาลัยศิลปากร สัมพันธ์กับแต้มเฉลี่ยสะสมอย่างมีนัยสำคัญ

อาชัญญา สิริยานนท์ (2527 : 151) ทำการวิจัย "ความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร" เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนในด้านตัวครู ตัวนักศึกษา เนื้อหาและหลักสูตร สื่อการสอนและการวัดผล การประเมินผลของโรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ 643 คน ครูผู้สอน 58 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 28 คน ศึกษานิเทศก์ 15 คน โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนตามสภาพที่เป็นจริงและความคาดหวังของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพในทุกสาขาอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกข้อกระทงของทุกด้าน กล่าวคือ คาดหวังสูงกว่าสภาพที่เป็นจริงและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีความปรารถนาให้สภาพ การจัดการเรียนการสอน การศึกษานอกโรงเรียนในระดับที่ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นพมาศ พัวพิสิฐ (2528 : 95) วิจัย "ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังของนักเรียนและครู สมรรถภาพทางการสอน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 6" เพื่อมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังของนักเรียนและครู สมรรถภาพทางการสอน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เขตการศึกษา 6 โดยอาศัยกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 400 คน กลุ่มตัวอย่างครู 27 คน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม 4 ชนิด คือ (1) แบบสอบถามภูมิหลังของนักเรียนและแบบสอบถามสมรรถภาพทางการสอนของครู (2) แบบสอบถามภูมิหลังของครูและแบบสอบถามความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร (โรงเรียน) (3) แบบประเมินผลพฤติกรรมการสอนของครู และ (4) แบบสังเกตสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและแบบประเมินสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ขนาดโรงเรียน อัตราส่วนครูต่อนักเรียนและสภาพแวดล้อมในห้องเรียน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ไชลด์ (Childs 1972 : 4912-A) ได้ทำการวิจัย "The Study of Student Personnel Services in American Evening Colleges and the Attitudes of Directors and Student Personnel Staffs Toward These Services" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาว่า การบริการนักศึกษาภาคค่ำมีเพียงพอหรือไม่ และความต้องการของวิทยาลัยในการจัดบริการแก่นักศึกษาภาคค่ำ และเพื่อสำรวจข้อเสนอแนะด้านการบริการนักศึกษาภาคค่ำ ประชากรที่ใช้ในการศึกษานักศึกษาภาคค่ำ จำนวน 101 คน โดยใช้แบบสอบถามที่แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปและทัศนคติ ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ 67 ข้อ ในเรื่องของการบริการที่ควรจัดให้นักศึกษาภาคค่ำ จำนวน 67 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า การบริการยังไม่เพียงพอและยังมีปัญหาในด้านการทำงาน คือ ไม่สามารถเพิ่มจำนวนของสถาบันการศึกษาได้ทั้งจำนวนและขอบเขต รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาที่ยังมีน้อย

อดอเรียน (Adorian 1975 : 4037-A) ได้ทำการวิจัย "The Residence Hall Environment at an Urban College" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ที่มีต่อสภาพแวดล้อมหอพักของวิทยาลัย ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียน และศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศ ชั้นเรียนหรือหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาของแคนนิซัส คอลเลจ (Canisus College) เมืองบัปบาล มลรัฐนิวยอร์ก จำนวน 313 คน ซึ่งคิดเป็นจำนวน 86% ของนักศึกษานปี ค.ศ. 1971-72 โดยแบ่งตามระดับ GPA, เพศ, ชั้นและหลักสูตร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพของหอพัก แล้วทำการวัดทัศนคติที่มีต่อหอพักด้วยการใช้เบอร์เชนด์ และทดสอบโดยการวิจัยการจัดระดับความแตกต่างของ Kandall Tau ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และ .05

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่มีต่อ หอพักกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา แตกต่างไปตามเพศ ชั้นเรียนและหลักสูตร สภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษานหอพักขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ขนาดของหอพัก ระเบียบของหอพัก กรรมการหอพัก การบริการอาหารและระยะทางระหว่างหอพักหญิงกับหอพักชาย ส่วนสภาพแวดล้อมด้านอาคาร สถานที่ ขึ้นอยู่กับการมีโอกาสเลือกห้องพัก การเลือกเพื่อนร่วมห้องที่อำนวยความสะดวกในการประกอบอาหาร ห้องน้ำส่วนตัวและขนาดของหอพัก

มากาเร็ต (Magaret 1975 : 4434-A) ทำการศึกษาเรื่อง "Freshman Expectation and Socialization in the College Environment" เพื่อศึกษาความคาดหวัง และการเข้าสังคมในสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse University) โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าความคาดหวังของนักศึกษาชั้นปี 1 ที่มีต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมีผลกระทบต่อการศึกษาทุกแขนงวิชา และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 กับชั้นปีที่ 4 มีความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน

เบนน์ (Benn 1976 : 7228-A) ได้วิจัย "A Comparison of the Ideal and Real College Environment as Perceived by Entering Freshmen in an Oklahoma State University" โดยมีจุดประสงค์ของการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยในอุดมคติ กับสภาพแวดล้อมที่นักศึกษาได้รับรู้จากประสบการณ์จริง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 1973 ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอคลาโฮมา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

Robert Pace's College and University Environment Scales (CUES) โดยใช้เวลา 2 ครั้ง ครั้งแรกในสัปดาห์แรกที่นักศึกษาเข้ามาเรียน ครั้งที่ 2 ตอนปลายเทอมแรก แล้วนำ pre-test กับ post-test มาเปรียบเทียบกันโดยใช้ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนกลุ่มประชากร แบ่งเป็นกลุ่มชายและหญิง อยู่ประจำและไปกลับ อยู่ในเมืองและนอกเมืองโอคลาโฮมา ผิขาวและผิวดำ

ผลการวิจัยปรากฏว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของนักศึกษาของประสบการณ์จริง มีผลในทางลบและมีความแตกต่างกันอย่างมากกับสภาพแวดล้อมในอุดมคติของนักศึกษา นักศึกษาต้องการให้มหาวิทยาลัยมีบรรยากาศทำทางวิชาการมากกว่าที่เป็นอยู่ นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองโอคลาโฮมาไม่พอใจในบรรยากาศของมหาวิทยาลัย มากกว่านักศึกษาที่มาจากรัฐอื่น ๆ นักศึกษาผิวดำมีความประทับใจในสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมากกว่านักศึกษาผิขาว

บรูคส์ (Brooks 1978 : 670 - A) ได้ทำการวิจัย "A Comparison of the Oregon State University Environment as Perceived by Two Student Age Groups Faculty, and Student Services Staff" เพื่อต้องการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยออริกอนตามความคิดเห็นของนักศึกษา คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างประชากรมีจำนวน 323 คน โดยแบ่งเป็นตัวแทนของคน 4 กลุ่ม นักศึกษาถูกแบ่งออกตามอายุ เพื่อที่จะดูความแตกต่าง กลุ่มคณาจารย์และกลุ่มเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัย โดยใช้แบบสอบถามที่มีจำนวน 760 ข้อ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อหาความแตกต่างของคน 4 กลุ่ม ได้รับแบบสอบถามคั่นดังนี้ นักศึกษาระดับอายุ 17-24 ปี (58%) นักศึกษาระดับอายุเกินกว่า 25 ปี (66%) คณาจารย์ (52%) และเจ้าหน้าที่ (64%)

ผลการวิจัยปรากฏว่า 1. ไม่มีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่าง 4 กลุ่ม 2. อายุของนักศึกษาไม่มีผลต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย 3. ไม่มีความแตกต่างของนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ในการรับรู้สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย 4. ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เอาไปใช้กับนักศึกษาที่มีอายุมากกว่านี้ไม่ได้

แม็คคอย (McCoy 1978 : 2592-A) "A Study of the Environmental Perceptions of Underclassmen, Upperclassmen and

Faculty at The University of Nebraska at Omaha - A Commuter Capees" เนื่องจากมีงานวิจัยหลายฉบับที่ได้ชี้ว่าพวก Underclassmen มีการรับรู้ในเรื่องสภาพแวดล้อมสูงกว่าพวก Upperclassmen จึงทำให้ McCoy ตั้งจุดประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้ไว้ 2 ประการ คือ ศึกษาถึงความแตกต่าง หรือไม่แตกต่างของ Underclassmen, Upperclassmen และคณาจารย์ ในเรื่องของการรับรู้สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย Nebraska ที่เมือง Omaha และเพื่อศึกษาว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ระหว่างคนในกลุ่มดังกล่าว โดยใช้ตารางวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 7 สเกล ซึ่งเกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ อายุ เพศ ขนาดของห้องเรียนและความผูกพันต่อวิทยาลัย ตัวอย่างประชากรคือ Underclassmen, Upperclassmen และคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่เรียนเต็มเวลา ในระหว่างปี ค.ศ. 1975 - 1976 จำนวน 350 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างที่ส่งไปทางไปรษณีย์ เครื่องมือที่ใช้คือ ตารางวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย (College and University Environmental Scales) ซึ่งปรับปรุงโดย Pace เพื่อวัดความรู้ที่มีต่อสภาพแวดล้อม 7 สเกลของ C.U.E.S. แล้วทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้วิธีการทางสถิติของ Scheffe' ในการเปรียบเทียบค่ามัธยฐานเลขคณิต เพื่อหาความแตกต่าง การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวใช้เพื่อเปรียบเทียบความรู้ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อได้ค่าความแตกต่าง F แล้วจึงใช้เทคนิคของ Scheffe' เพื่อหาความแตกต่างระหว่างกลุ่ม

ผลการวิจัย ปรากฏว่า

1. Underclassmen ไม่เห็นด้วยกับ Upper ในด้านความเป็นไปได้ การร่วมชุมชน ความตระหนักและขวัญของมหาวิทยาลัย
2. การรับรู้ของคณาจารย์มีค่าสูงกว่า Upper & Under ในด้านคุณภาพของการสอนและสัมพันธภาพ
3. กลุ่มคนที่มีอายุเกิน 29 ปี มีการรับรู้ที่มีค่าสูงกว่าคนที่อายุต่ำกว่า 21 ปี หรือ 21-29 ปี ในด้านคุณภาพของการสอนและสัมพันธภาพ
4. มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มในด้าน (สิทธิ) เป็นเจ้าของหรือความสุภาพ ความคงอยู่ในวิทยาลัย
5. ตัวแปรอิสระในเรื่องเชื้อชาติ เพศ ขนาดของห้องเรียนและความ

ผูกพันต่อวิทยาลัย มีผลน้อยมากต่อการรับรู้ทางด้านสภาพแวดล้อม
ของนักศึกษา

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ในสถาบันการศึกษาระดับสูงควรจัดให้มีการบูรณิเทศที่มี
ประโยชน์ให้แก่นักศึกษาใหม่
2. สถาบันการศึกษาระดับสูง ควรจะได้มีการสำรวจ ทดลองวิธี
การสอนต่าง ๆ เพื่อหาแนวการสอนที่ดี ที่ตรงกับความต้องการ
และความคาดหวังของนักเรียน

เบอร์กาโม (Bergamo 1978 : 616-A) ได้ทำการวิจัย "The
Effect of Environment Centered Art Instruction on the
Development of Aesthetic and Creative Responses in High School
Art Students" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนของโครงการสอน
ศิลปะ โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางกับโครงการสอนศิลปะแบบธรรมดาเกี่ยวกับผล
กระทบต่อพัฒนาการของการแสดงออกทางการวาดภาพ พัฒนาการของการตัดสินใจ
งามและการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนในโรงเรียนที่
สอนศิลปะ จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 ห้องเรียน โดยกำหนดให้เป็นกลุ่ม
ทดลอง 1 ห้องเรียนและเป็นกลุ่มควบคุม 2 ห้องเรียน โดยใช้แบบสอบถามที่ประกอบ
ด้วย

1. แบบทดสอบการแสดงผลออกทางการวาดภาพแบบประมาณค่า
(Rating Scale)

2. แบบทดสอบการตัดสินใจ

3. แบบทดสอบความแตกต่างของทัศนคติในวิชาศิลปะ
ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ไม่มีความแตกต่างกันเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านทักษะในการวาดภาพ
ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
2. ไม่มีความแตกต่างกันเกี่ยวกับพัฒนาการของการตัดสินใจงาม
ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

3. มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเกี่ยวกับการรับรู้ของนักเรียนต่อ
ต่อสภาพแวดล้อมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พูลเซอร์ (Purser 1979 : 618-A) ได้ทำการวิจัย "Environmental Design Education : An Interdisciplinary Model For Art Education" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการศึกษาการออกแบบสภาพแวดล้อมและสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านี้ โดยศึกษาจากวารสารชั้นนำทางด้านสถาปัตยกรรมและทฤษฎีการวางผังเมือง 4 ชนิด ที่ออกมาในระหว่าง 1960-1975 เพื่อหาความคิดรวบยอด (Concept) ที่สำคัญ ผลการวิจัยสามารถแบ่งความคิดรวบยอดที่สำคัญออกเป็นมิติ 9 อย่างคือ temporal, cultural, behavior, aesthetic, philosophical, social political, technological, ecological and economic และมีการสร้างรูปแบบ (Model) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ เพื่อช่วยให้นักการศึกษาทางด้านศิลปะเข้าใจธรรมชาติของวิชา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันของสาขาวิชาต่าง ๆ

ในตอนท้ายของงานวิจัย ได้กล่าวถึงสถานะของการออกแบบสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์กับศิลปศึกษา โดยให้ข้อสังเกต 2 ประการ คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องและความสนใจในการออกแบบสภาพแวดล้อมมีน้อยมากและทฤษฎีด้านการออกแบบสภาพแวดล้อมนั้น ยังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลง โดยการนำเอาความคิดเก่าๆ มาพิจารณาใหม่ ประโยชน์ของงานวิจัยจะมีผลต่อครูศิลปะที่เคยสอนในห้องปฏิบัติการแบบเดิม ๆ ได้มีแนวทางใหม่ในการเลือกแนวทางของตนเอง แม้จะยากในการรับรู้ ความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงนี้ แต่ก็จะมีผลต่อการเรียนการสอนศิลปะมาก

เชเทลเลท (Chetelat 1983 : 3190-A) ได้ทำการวิจัย "A Preliminary Investigation into Life Situations and Environments Which Nurture The Artistically Gifted and Talented Child" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาองค์ประกอบที่จะช่วยปรับปรุงและรักษาพรสวรรค์และความสามารถทางศิลปะ และเพื่อช่วยเหลือครูศิลปะ และผู้ปกครองให้มีความเข้าใจในองค์ประกอบที่ช่วยพัฒนาพรสวรรค์ทางศิลปะ โดยใช้นักเรียนอายุระหว่าง 11-14 ปี จำนวน 12 คน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของเงื่อนไขที่มีอยู่ก่อนและที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะทราบว่าอะไรเป็นความสามารถทาง

ศิลปะที่นักเรียนศิลปะได้เรียนมาแล้วและกำลังเรียนอยู่ โดยจัดหมวดหมู่ของข้อมูลออกเป็นคำถาม สำหรับสัมภาษณ์ผู้ปกครอง นักเรียนและพร้อมด้วยการนำประวัติของศิลปินทางทัศนศิลป์ที่เด่น ๆ 6 คน มาทำการพิจารณา เปรียบเทียบหาความแตกต่างและความเหมือน ระหว่างนักเรียน 6 คนกับศิลปิน 6 คน

ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยแสดงให้เห็นว่ารูปแบบหรือลักษณะของสิ่งแวดล้อมของเด็กและในผู้ใหญ่ที่ปรากฏมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นศิลปินของความก้าวหน้าทางทัศนศิลป์ของเด็ก ครูศิลปะเองก็มีบทบาทมากสำหรับเด็ก นอกจากนี้ ข้อมูลยังชี้ให้เห็นว่ายังมีบางสิ่งที่คุณเหมือนจะเป็นลักษณะนิสัยที่ติดตัวมา ที่ผู้ปกครองมองเห็นได้ในตัวเด็ก สรุปก็คือ สิ่งที่มีส่วนส่งเสริมศิลปะมีผลต่อความก้าวหน้าทางศิลปะ คือ

1. สิ่งแวดล้อมของเด็ก
2. ผู้ใหญ่ในสังคมของเด็ก
3. ครูศิลปะ
4. ธรรมชาติในตัวเด็กเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย